

**COVID-19 POLİTİKALARI
ve
KOLLUK**

*Jandarma Teşkilatının
183. Kurulus Yıldönümü
Anısına*

14 Haziran 2022

COVID-19 POLİTİKALARI

ve

KOLLUK

Edİtörler:

Doç.Dr. Hatice ALTUNOK - J.Yzb. Özgün YAPAĞI

JANDARMA VE SAHİL GÜVENLİK AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI

JANDARMA VE SAHİL GÜVENLİK AKADEMİSİ

COVID-19 POLİTİKALARI VE KOLLUK

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları

İÇERİK DANIŞMANI

- Tuğg. Murat BULUT

EDİTÖRLER

- Doç.Dr. Hatice ALTUNOK
- J.Yzb. Özgün YAPAĞI

YARDIMCI EDİTÖRLER

- J.Ütğm. Semih SEVİNÇ
- Arş.Gör. Ebru KAYA
- J.Tğm. Emine DELİMEHMET
- J.Atğm. Emre ÇOBAN

KAPAK TASARIM

- Uzm.De.Me. Erhan KOCA

DİZGİ TASARIM

- De.Me. Serkan SIR

Her hakkı saklıdır.

JSGA Yayın No : 0117
Yayın No : 0020
JSGA Eser No : 040
Eser Seri No : 01

1'inci baskı,
150 adet basılmıştır.

ISBN: 978-625-445-052-5

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları

JSGA Basımevi Müdürlüğü

Ankara, Haziran 2022

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisine aittir ve bütün hakları saklıdır. Bilimsel sorumluluk bölüm yazarlarına aittir.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinden izin alınmadan kitabın bir kısmı ya da tümü mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Bu kitapta yer alan görüş ve düşünceler hiçbir şekilde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinin resmi görüşü değildir. Bu görüş ve düşünceler ile ilgili her türlü sorumluluk tamamen kitabın yazarlarına aittir.

HAKEMLER

Doç. Dr. Abdullah AYDIN (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Doç. Dr. Bekir GÜNDOĞMUŞ (Bandırma Onyedİ Eylöl Üniversitesi)

Arş. Gör. Feride AÇIKALIN (JSGA)

Doç. Dr. Hatice ALTUNOK (JSGA)

Dr. Öğr. Üyesi Melike Özge CEBİ BUĞDAYCI (JSGA)

J.Alb. Murat KOÇANLI (Emekli, JGK)

Prof.Dr. Mustafa LAMBA (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

J.Yzb. Mustafa GÜNGÖR (JGK)

Dr. Öğr. Üyesi Sudan Gökçe GÖK (JSGA)

Doç.Dr. Tekin AVANER (JSGA)

J.Alb. Uğur AKTAŞ (JSGA)

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	VII
Covid-19 Sürecinin Aktörlerinden Biri Olarak İçişleri Bakanlığı.....	1
<i>Dr.Öğr.Üyesi Can Ozan TUNCER</i>	
Türkiye'de Covid-19 ve Karantina Politikaları.....	9
<i>Doç.Dr. Tekin AVANER - Sultan ÖZSOY</i>	
Kolluk Tedbirleri Olarak Karantina ve İzolasyonun Hukuki Açından Değerlendirilmesi.....	29
<i>Dr.Öğr. Üyesi Melike Özge ÇEBİ BUĞDAYCI</i>	
Covid-19 İle Mücadelede Kolluğun Sosyal Medya Kullanımı.....	45
<i>J. Yb. Dr. İrfan CİRİT</i>	
Göçle Mücadele ve Kolluk Kuvvetleri.....	59
<i>Prof. Dr. Mustafa LAMBA - Doç. Dr. Gökhan KALAĞAN - Semih TÜRKMEN</i>	
Salgın Sürecinde Düzensiz Göçmen Botlarına Müdahale Yöntemleri.....	87
<i>Doç.Dr. Özlem ÖZDEMİR - Tolga TELLAN</i>	
Covid-19 Sürecinde Adli Bilim Uygulamaları.....	121
<i>Doç. Dr. Gökhan İbrahim ÖĞÜNÇ</i>	
Covid-19 Sürecine Küresel Cevap: Uluslararası İşbirlikleri.....	143
<i>Mehmet ŞENCAN</i>	
Kolluk Yetkilerine Yönelik Tartışmalar: Covid-19 Süreci ve Ülke Örnekleri.....	157
<i>Özge AYAS</i>	
Uluslararası Uygulama Örnekleriyle Covid-19 ve Kolluk.....	169
<i>J.Alb. Murat KOÇANLI - J.Yb. Ali Engin DÖNMEZ</i>	
Salgın Sürecinde Türkiye'de Jandarma.....	189
<i>J.Yzb. Özgün YAPAĞI - J.Ütğm. Semih SEVİNÇ</i>	
Covid-19 İle Mücadelede Kurumsal Risk Yönetimi: Jandarma Birliklerinde Covid-19'dan Korunma Politikaları, Uygulamalar ve Alınan Tedbirler.....	231
<i>J.Alb.Dr. Adnan ABDULVAHİTOĞLU</i>	
Dizin.....	258

SALGIN SÜRECİNDE DÜZENSİZ GÖÇMEN BOTLARINA MÜDAHALE YÖNTEMLERİ

Doç.Dr. Özlem ÖZDEMİR* - Tolga TELLAN**

GİRİŞ

Göç süreci üzerine araştırma yapmak, her şeyden önce, yaşanan olayların bağlamları içerisinde değerlendirilmesi, sorunlara ilişkin gerçekçi tanımlamalar yapılması ve karar vermenin tarihsel, coğrafi, ekonomik, kültürel ve psikolojik farklılıklar gösterdiğinin unutulmaması demektir. Çağımızda göç, göçmenlik, mültecilik, sığınmacılık, kitlesel sınır aşırı hareketlilikler, kültürlerarası entegrasyon gibi kavramlar sıklıkla birbirleriyle iç içe, birbirlerini ikame edecek ya da birbirlerinden ayrıştırılacak biçimde kullanılmaktadır. Teorik karmaşa ve belirsizliklerine karşın, göç en basit ifadesiyle insanoğlunun bir yerden başka bir yere hareket etme sürecidir ve bu süreç bir köyden yakınlarındaki bir kente gitmekten, bir ülkeden kıtalar aşarak farklı bir kültüre sahip başka bir ülkeye giderek yeni bir yaşam kurmaya değin çeşitlilik gösterebilmektedir. Göç eylemi genellikle yeni bir iş yaşamı, aile bütünlüğünü sağlama, eğitim görme gibi amaçlara bağlı olarak gerçekleşmekte ve göç edilen yeni coğrafyalarda ağırlı olarak kültürel problemlere yol açmaktadır. Doğal afetlere, politik kargaşalara, askeri çatışmalara, etnik ya da kişisel zulüm ve baskılara bağlı kararların etkisiyle hızlı, tehlikeli ve çok kısa sürede göç eylemini gerçekleştirenler ise başlangıçta göç edilen ülkenin hukuki yapısında sorunlu bir niteliğe bürünmekteyse de zamanla ekonomik, politik ve sosyo-psikolojik gerilimlerin kaynağı olarak nitelenmektedirler. Düzensiz göçmenlik olarak niteleyebileceğimiz bu dinamik durum, dünya genelindeki bütün göçmenler arasında görece küçük bir oran oluşturmaktaysa da, insan ilişkilerinde toplumsal yardıma ve bireysel desteğe en çok ihtiyaç duyan grupları karşımıza çıkarmaktadır.

'Düzensiz göçmenlik' kavramı zamana ve mekana bağlı olarak farklı şekillerde tanımlanan bir içerik sergilemektedir. Uluslararası Göç Örgütü tarafından 2019 yılında güncellenerek yeniden yayımlanan Göç Terimleri Sözlüğü (IOM Glossary on Migration)'nde düzensiz göçmen (irregular migrant) "yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi" şeklinde tanımlanmış ve "bu terim, diğerlerinin yanı sıra, bir transit veya ev sahibi ülkeye meşru yollarla giriş yapan, ancak izin verilen kalış süresini aşan veya akabinde yetki verilmeden çalışmaya başlayan kişileri içermektedir (aynı zamanda gizli/kayıt dışı göçmen ya da düzensiz bir durumda olan göçmen olarak anılmaktadır). Cezai bir anlam taşınması ve göçmenlerin insanlığını göz ardı etmesi bakımından 'yasadışı' ifadesinden ziyade 'düzensiz' ifadesi tercih edilmektedir" şeklinde özetlenmiştir (IOM, 2019, s. 27). Ancak göçmenlik, doğum yerine, ikamet ettiği coğrafyaya, vatandaşlık bağlarına, gidilen yerde kalınan süreye bağlı olarak farklılıklar gösterdiğinden dolayı kimin göçmen kimin yerleşik, kimin düzenli kimin düzensiz olarak tanımlanacağı her dönemde sorun olmuştur. 50 yılı aşan bir süre önce Türkiye'den Almanya'ya çalışmak için göç eden ve çocukları -hatta torunları- o ülkede doğan insanların halen 'ilk kuşak göçmen' olarak nitelenmesi, buna karşılık Polonya doğumlu olan, 1990'lı yıllarda kendi ülkelerinde yaşayan ve birleşmenin çok daha sonrasında Almanya'ya gelen bir grup Prusya kökenli insanın 'ülkenin asli unsuru olan vatandaşlar' şeklinde betimlenmesi göçmenliğin esasen kültürel dinamiklerin parçası olduğunu bizlere hatırlatmaktadır. Sorun, göçmenlerin yaşamlarını sürdürmek için hedefledikleri coğrafyalar olan sanayileşmiş Batılı ülkelerinin kültürel yaklaşımında aranmalıdır. Hemen her daim, Batı için kendisi dışındaki coğrafyalar 'farklı', kendisince tanımlanan ve sınıflandırılan insanlar ise 'öteki' olmuştur. Ayrıştırmanın kültürel kodlara dayalı olduğunun açık göstergesi 1990'ların başında

* Fenerbahçe Üniversitesi Afrika Çalışmaları Uygulama ve Araştırma merkezi

** Sağlık Bakanlığı

Avrupa'nın ortasında yaşanan Yugoslavya'nın parçalanması ve iç savaş sürecidir. Avrupa Birliği (AB), komünist yönetimlerin yıkılması ve Doğu Bloku'nun çözülmesi sonrasında, 1990'ların başında Doğu Avrupa ülkeleri ile ekonomik, politik, diplomatik, ticari ve kültürel ilişkiler kurarken ve diyalogu artırırken; Balkanlar'da yaşanan 1991 Slovenya, 1992-1995 yılları arasındaki Hırvatistan-Sırbistan-Bosna Hersek ile 1999 Kosova savaşları sonrasında toplamda 3 milyona yakın kişinin Batı Avrupa ülkelerine göç etmesine tepki göstermiş ve 2000'li yılların başında birbiri ardına hukuki düzenlemeler ile kitlesel hareketlilikleri durdurmaya çalışmıştır. Bu dönemde AB üyesi ülkeler arasındaki eşgüdümsüzlük, göçmenlere sağlanan koruma düzenlemesi içeriklerinin farklılık göstermesine neden olmuş ve göçmenler arasında ikincil yer değişikliklerine kaynaklık etmiştir. Bu durum AB üyesi ülkeler arasındaki çıkar çatışmalarını artırmış ve her ülkenin kısa vadede kendi lehine sonuçlar doğuracak hukuki düzenlemelere destek vermesine neden olmuştur. Örneğin, üçüncü ülke vatandaşları tarafından AB üyesi devletlerden birine iltica başvurusu yapıldığında, başvuruyu incelemek ile hangi devletin sorumlu olduğunu belirlemeye yönelik kriter ve mekanizmaları öngören 15 Haziran 1990 tarihli Dublin Konvansiyonu'ndaki hükümlerin yerine geçen 18 Şubat 2003 tarihli Avrupa Konseyi Tüzüğü (EC) (OJ 2003 L 50/1) bu dönemde kabul edilmiştir. 'Dublin II Konvansiyonu' olarak da anılan tüzük uyarınca, üye devletler, kendi topraklarında yapılan iltica başvurusunu hangi üye devletin incelemesi gerektiğini objektif ve hiyerarşik kriterlere göre değerlendirmek zorundadır. Sistem, 'iltica alışverişini' (sığınmacının birkaç devlet nezdinde iltica talebinde bulunması) önlemek, aynı zamanda, iltica başvurusunun sadece bir üye devlet tarafından işleme konmasını sağlamak üzere tasarlanmıştır (IOM, 2019, s. 25). Dublin II Konvansiyonu'nun hayata geçirilmesini en fazla isteyen ülke ise Akdeniz'de kıyası bulunmayan Almanya olmuştur. Bu yeni mevzuata dayanarak Almanya düzensiz göçmen sorununu kendi açısından dışsallaştırmaya çalışmaktadır. Gazeteci Wolfgang Bauer, sistemin işleyişini şu değerlendirmesiyle özetlemektedir: "Dublin II Konvansiyonuna göre sığınmak isteyen kişi, ilk geldiği Avrupa Birliği ülkesine sığınma başvurusunda bulunmak zorundadır. İlk geldiği ülkede sığınma başvurusunda bulunmadan Almanya gibi bir başka AB ülkesine giderse, ilk ayak bastığı ülkeye geri gönderilir. Avrupa'nın ortasında bulunan Almanya'nın etrafı hemen tamamen AB ülkeleri ile çevrili. Sığınmacı olarak Almanya'ya gelmek isteyen birinin uçak hariç direkt Almanya'ya gelmesi de mümkün değil!" (2018, s. 27-28). Düzensiz göçmenlerin Yunanistan, İtalya, İspanya gibi AB üyesi ülkelerin sahillerine belgesiz, kimliksiz, pasaportsuz ulaşma stratejilerinin temelinde bu nokta yer almakta ve karaya ayak basan göçmenler hızla yasadışı yollardan Almanya'ya ulaşmaya çalışmaktadırlar. Böylelikle 'Dublin II Konvansiyonu' beklenen etkiyi doğurmayarak, düzensiz göçmenleri insan ticaretiyle uğraşan suç şebekelerine doğru hızla itmiş ve uluslararası hukukun özünde bulunan 'sorunun işbirliği içerisinde çözümü-suçun işbirliği içerisinde ortadan kaldırılması' ilkesi ile uyumsuz bir işlevsellik kazanmıştır.

Göç sürecinin çetrefilli ve çok boyutlu karakteri, sorunların tespitindeki isabetsizlikler ve çözüm önerilerindeki yanlışlıklar ile birleşince büyük bir kaos ortamı ile karşı karşıya kalmamıza neden olmaktadır. Son on yıllık zaman diliminde özellikle Akdeniz sahillerinde artan deniz yolu üzerinden göç pratiği, Kuzey Afrika ve Ortadoğu coğrafyasından Avrupa'ya gelen sayısız insanın nasıl tanımlanacağı, yaşananların hukukun hangi çerçeveye oturtulacağı tartışmalarına neden olmuştur. Bu bağlamda AB Bakanlar Konseyi'nin 20.07.2001 tarihinde kabul ettiği 2001/55/EC sayılı 'Yurdundan Ayrılmaya Zorlanmış Kimselerin Kitlesel Sığınma Durumunda Geçici Koruma Sağlamak İçin Asgari Standartlar Hakkında ve Üye Devletler Arasında Bu Tür İnsanları Ülkeye Kabul Etmesi ve Sonrasında Bunun Sonuçlarına Katılmasına Çabalarında Denge Sağlayacak Önlemler Hakkında Yönerge'nin 2'nci maddesinde "üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel sığınması ya da yakın bir kitlesel sığınma tehlikesi durumunda, özellikle de sığınma sisteminin bu akınla, etkili işleyişi olumsuz biçimde etkilenmeksizin başa çıkamayacağına dair bir riskin bulunması durumunda, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici ko-

AB),
Av-
sen;
rsek
me-
etli-
sağ-
incil
miş
ne-
rusu
r ve
n 18
blin
baş-
mek
ası)
mak
iste-
nyı
uer,
k is-
ldığı
stığı
i ile
i de
ülke-
a ve
likle
aşan
inde

öne-
adır.
Ku-
ların
nse-
lerin
Dev-
ması
rden
ması
li iş-
ilgili
i ko-

ruma sağlanması” şeklinde ifade edilen ‘geçici koruma’ hareket noktalarından biri olarak görülebilecektir. 2011 yılından itibaren Suriye’deki iç savaştan kaçarak kitlesel düzeyde ülkemize gelen insanların hukuki durumlarını açıklamak için bu tanım başlangıç noktası olarak düşünülebilecektir. Ancak bu başlangıç noktası ülkemizdeki her göçmen için farklı bir bağlama oturtulabilecek niteliktedir. Düzensiz göçmenler arasında Türkiye, kişisel göç süreçlerinin bir aşaması olarak değerlendirenler açısından ‘transit’, nihai varış noktası olarak görenler açısından ‘hedef’, koşullar düzeldiğinde ilk fırsatta geri dönmeyi düşünenler açısından da ‘geçici koruma’ ülkesi niteliğindedir. Göç sürecinde coğrafyaların, göçmenlerin öznel değerlendirmelerine ve beklentilerine bağlı olarak farklı kategorilerde değerlendirilmekte olduğu araştırmalarda asla akıllardan çıkarılmamalıdır. Düzensiz göçmenlerin ikamet ettikleri, göç sürecini başlatan olayların yaşandığı, kitlesel hareketliliklerin deneyimlediği ülke ‘kaynak ülke’dir. Kaynak ülke, göçmenlerin farklı nedenlerle bir başka ülkeye geçici ya da kalıcı olarak gitmek üzere ayrıldıkları ülkedir. Son dönem kaynak ülkelere örnek olarak Suriye, Afganistan, Honduras, Hindistan gösterilebilir. ‘Transit’ ülke göçmenlerin esas olarak ulaşmak istedikleri ülkeye varmak için kat ettikleri göç güzergahı üzerinde bulunan ve bu yüzden de zorunlu olarak geçmek zorunda kalınan ülkelerdir. Transit ülke, göçmenlerin beklentilerini belli bir zaman aralığında karşılayacağı düşünülen ve uygun fırsat açığa çıkar çıkmaz geride bırakılması planlanan coğrafyalardır ve yakıp dönem örnek olarak Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, İtalya, Macaristan, Meksika ve İran sıralanabilecektir. ‘Hedef ülke’ ise göçmenlerin ulaşmak istedikleri, yerleşerek kalıcı biçimde hayatlarını sürdürmek istedikleri, can ve mal güvenliğini sağlanmış biçimde daha yüksek yaşam standardına kavuşacaklarını düşündükleri ülkelerdir. Günümüzde hedef ülkeye örnek olarak ABD, Almanya, İngiltere, Kanada, Avustralya gösterilebilir.

Bu çalışma özelinde odaklandığımız nokta, Türkiye’yi transit ülke olarak değerlendirip, zaman ve mekan koşullarına bağlı olarak ülkemizi deniz yolundan terk etmeyi planlayan düzensiz göçmenlerdir. Çalışma bağlamında İçişleri Bakanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Göç İdaresi Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı Asayiş Başkanlığı Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Dairesi gibi kamu yönetimimizin farklı düzeydeki kurumlarınca paylaşılan ve mevzuatımızda yer edinmiş olan “bir ülkeye yasa dışı yollarla giren, çıkan ya da bu ülkede yasa dışı ikamet eden ve bir ülkeye yasal yollarla girmiş olup yasal kalış süresi dolmasına rağmen ülkede kalmaya devam eden yabancı” şeklindeki düzensiz göçmen tanımı sorunu kavrayış biçimimizdeki ilk aşamayı oluşturmaktadır. Düzensiz göçmenin kim olduğunun tanımlanabilmesi ve yasa dışı yollardan -çalışma bağlamında deniz yoluyla- ülkeyi terk etme çabalarının detaylıca incelenmesi, küresel salgın sürecinde neler yaşandığını ve kamu idaresince hangi güvenlik tedbirlerinin alındığını anlamamızı kolaylaştıracaktır. Pek çok konuda olduğu gibi ülkelerin sahil güvenlik stratejilerinde de pandemi süreci hızlı bir dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur.

1. Düzensiz Göçmenliğin Doğasını Kavramak

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş öncesi berberlik yapan Abdullah Kurdî, eşi Rihan Kurdî (27 yaş) ve oğulları Galip (5 yaş) ile Alan’la (Jandarma Genel Komutanlığı’nın yaşanan olay sonrasındaki soruşturma raporu kayıtlarındaki ismiyle Aylan - 3 yaş) birlikte Şam’da yaşamakta idi. Suriye genelindeki çatışmaların artmasıyla birlikte Şam’dan ayrılarak akrabalarının yaşadığı ülkenin kuzeyindeki Ayn-el Arab (Kobani) kentine 25 kilometre mesafedeki Begdik köyüne göç eden Abdullah Kurdî, bölgede IŞİD terör örgütünün eylemlerinin artması sonucu ailesini de yanına alarak sınırı geçer ve Şanlıurfa Suruç’a sığınır. ‘Geçici Koruma’ statüsünde Türkiye’de yaşamaya başlayan aile, Kanada’daki akrabalarının yanına göç edebilmek için yasadışı yollardan Yunanistan’ın İstanköy (Kos) adasına geçebileceklerini düşündükleri Bodrum’a gelirler. Deniz üzerinden yasadışı şekilde Yunanistan’a geçmeyi planlayan Abdullah Kurdî, Suriye asıllı olan ve göçmen kaçakçılığı yapan Muwafaka Alabash ve Asem Alferhad ile Bodrum’da tanışır ve para karşılığı ailesini Türkiye’ye 8 mil mesafedeki İstanköy’e geçirmesi için anlaşır. İlk iki girişim, botların patlak çıkması ve anlaştıkları insan kaçakçılarının kararlaştırılan buluşma yerine gel-

memesi nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanırken; 2 Eylül 2015 gecesini şafak öncesi başlayan son yolculuk gece karanlığında dalgaların şiddetlenmesi, lastik botu kullanan göçmen kaçakçısının dümeni Abdullah Kurdi'ye bırakarak kaçması ve bot içerisinde çıkan panik sonrasında Akyaclar'daki Alihoca Burnu açıklarında alabora olmalarıyla bir faciaya dönüşmüştür. Bottakilerden Abdullah Kurdi ve sadece birkaç kişi daha kurtulabilirken, Kurdi'nin eşi ve çocukları ile pek çok mülteci boğularak ölmüştür. Gündüz saatlerinde kıyıya vuran cesetler bulunmaya başlamış ve 3 yaşındaki Alan (Aylan) Kurdi'nin çekilen fotoğrafının uluslararası basın ajanslarınınca paylaşılması sonrasında 'Aylan Bebek' trajedisi, deniz üzerinden botlarla Avrupa'ya kaçak yollardan geçme çabasındaki mültecileri –bir süreliğine de olsa– dünya gündemine yerleştirmiştir.

Tüm bu yaşananlar, düzensiz göçmenliğin doğasını irdelememizi zorunlu kılmaktadır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısına egemen olan Soğuk Savaş ve bloklar arası ekonomik güç mücadelesi, 1990'lara geldiğinde komünizmin çöküşüyle birlikte hızla yerini küreselleşme eğilimine bırakmıştır. Küreselleşme dinamiği sadece finansal sermaye hareketlerinin, uluslararası ticaretin ve enformasyon akışının önünü açmamış, benzer biçimde insan topluluklarının da yer değiştirme isteğini kuvvetlendirmiştir. Gerek bireysel gerekse kitlesel düzeyde yer değiştirme isteklerinin temelinde ekonomik refah içerisinde bir yaşam sürme hayalleri, kişinin bilgisine ve emeğine yeterince değer verilmediğini düşündüğü coğrafyalardan kendi işini ve maddi ya da manevi üretimini çok daha fazla gösterebileceği coğrafyalara gitme talebi, daha kaliteli bir eğitim olarak kişisel gelişim sürecinde önemli adımlar atma isteği ve kendisinin/ailesinin can güvenliği sağlanmış, huzur içerisindeki koşullarda yaşama arzusu yer almaktadır. Ancak mevcut hukuki kural ve kurumların insan hareketliliklerinin küresel düzeye taşınmasının önünü açmadığı gözlemlenmektedir. Göç dinamikleri –ister gönüllü isterse de zorunlu olsun– kısıtlılıklar, engeller, kimlik ve kültür açısından belirsizlikler ve zaman zaman da, ölümler ile bezenmiş bir süreci bizlere hatırlatmaktadır. Göçmenlerin geride bıraktıkları bir yaşam öyküsü, aileleri, arkadaşları, toplumsal ilişkileri ve üstlendikleri sosyal rolleri olduğu unutulmadığı takdirde, insanlık onurlarını koruyarak yeni coğrafyalarda yeni bir hayat kurmaları ve kendileri için yeni bir düzen oluşturmalarının kolaylaşacağı açıktır. Düzensiz göçmenliğin trajedik boyutunu yaralanmalar, ölümler ve kayıplar oluşturmaktadır. Yaralanmaların, özellikle de vücut bütünlüğüne zarar veren organ kopma ve parçalanmalarının, düzensiz göçmenin geldiği yeni coğrafyanın sağlık sistemi üzerinde derin etkileri olmaktadır. Düzensiz göçmen ile iletişime girecek sağlık personelinin dil bilgisi, kültürlerarası iletişime yatkınlığı, yaralanan ya da kayba uğrayan organlara ilişkin uzmanlık bilgisi, sağlık kurumunda tedavi ve sonrası bakım hizmetlere ilişkin fiziki ve ekonomik koşullar ile iş hayatına ve sosyal yaşama katılım sürecinde artı engellerle karşılaşacak olan göçmenlerin psikolojik sorunlarının çözümü bunlardan ilk akla gelenlerdir. Sorunların çözümü için sağlık politikalarında yeni bir bakış açısı ve yaklaşım tarzı geliştirmenin zorunlu olduğu açıktır. Özellikle savaş koşullarından kaçarak, hızla ve kitlesel ölçekte gelen düzensiz göçmenlerin tedavi ve rehabilitasyon süreçleri, 'hedef' ya da 'transit' ülkelerin sağlık ekonomisinde yeni harcama kalemlerini belirginleştirmektedir. Öte yandan düzensiz göçmen, çevresindekilerinin ölümü ile karşılaştıkça ve kendi ölümüne ilişkin ihtimalleri kaçınılmaz biçimde düşündükçe göç kararını yeniden değerlendiren, ancak barındırdığı tüm risklere rağmen yine de yeni bir yaşam kurma ümidini ve yaşam psikolojisini taşıdığından hukuk dışı yollara yönelme ihtimali yüksek olan kişidir. Cesetler ve kayıplar ise hem geride kalanların saygınlıklarını koruyacak hem de ölenlerin birer sayı değil de insan olduklarını hatırlatacak bir bilgi üzerinde çalışmayı gerektirmektedir. Kimliklerin meçhul kalması, ailelerin ölümlere dair hiçbir zaman uygun bildirim ya da teyit almadıkları anlamına gelmekte ve geride kalanlarda bir akrabayı kaybetmenin duygusal ve toplumsal (miras, yeniden evlenme, çocuk velayeti, ortaklıklar ve şirketler hukukunun kısmi etkileri vd.) sonuçlarını şiddetlendirmektedir (Last, 2017, s. 80). Düzensiz göç sürecinde kayıpların nasıl kayıt altına alınacakları ve takip edilecekleri, ölümlerin cesetlerinin nasıl tespit edileceği ve inancına uygun şekilde nasıl defnedilecekleri

gibi konuların göç edilen coğrafyadaki yerleşik halkın empati yapmasını sağladığı ve kültürlerarası sosyal alışverişi kolaylaştırdığı düşünüldüğünden, kamu idaresince kayıpların aranması ve ölümlerin takibatının yapılmasının sürdürülmesi gereken dinamikler olduğu söylenebilecektir.

Küresel göç sürecini yakından incelediğimizde halen dünya genelinde kayıtlı-kayıtsız 281 milyon uluslararası göçmenin bulunduğu hesaplanmaktadır (McAuliffe ve Triandafyllidou, 2021). Bu rakam dünya nüfusunun % 3.6'sına tekabül etmekte ve insan topluluklarının ezici çoğunluğunun doğdukları ülkede yaşamlarını sürdürdüklerini göstermektedir. Göçmenlerin üçte ikisi başka ülkelere çalışma amaçlı olarak giden işçilerden oluşmaktadır. Dünya genelinde 2020 yılı sonu itibarıyla 89.4 milyon insan isteği dışında yerleşim yerini terk etmiş durumda olup; bunların 26.4 milyonu mülteci, 4.1 milyonu ilticacı, 3.9 milyonu Venezüellalı sığınmacı ve 55 milyonu da ülke içinde yerinden edilmiş kişiler (internally displaced persons – IDPs) kategorisi altında sınıflandırılmaktadır. Türkiye 5.5 milyona yaklaşan düzenli-düzensiz göçmene ev sahipliği ederek dünya genelinde düzensiz ve kitlesel göç dinamiği ile doğrudan muhatap olan birinci ülke konumundadır. 1970 yılında dünya nüfusunun toplamının % 2.3'ü (84.460.125 kişi) göçmen statüsünde iken, 2020 yılında bu oran % 3.6'ya (280.598.105 kişi) çıkması göç eğiliminin hızını bizlere göstermektedir (McAuliffe ve Triandafyllidou, 2021, s. 23). Göç edilen coğrafyaların dağılımına bakıldığında ise, 281 milyon uluslararası göçmenin % 30.9'unun Avrupa, % 30.5'inin Asya, % 20.9'unun Kuzey Amerika, % 9'unun Afrika, % 5.3'ünün Orta ve Güney Amerika ile Karayipler ve % 3.4'ünün de Okyanusya ülkelerine göç ettiği görülmektedir. Küresel ölçekte en fazla uluslararası göçmenin bulunduğu ülke ise 51 milyon ile Amerika Birleşik Devletleri'dir (McAuliffe ve Triandafyllidou, 2021).

Ülkemizde düzensiz göçmenlere yönelik mevzuat, uluslararası koruma düzenlemelerinin genişletilmiş ve bölgesel dinamiklere uyarlanmış halidir. Türkiye'nin Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya üçgeni içerisindeki konumu göç hareketliliklerine açık bir coğrafyaya işaret ederken, 21. yüzyılın politik koşulları düzensiz göçmenliği olağanlaştırmıştır. Artan düzensiz göç hareketleri mevzuatın güncellenmesini gerektirmiş ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 11.04.2013 tarih ve 28165 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı, “yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den korunma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir” (YUKK, Madde 1) şeklinde ifade edilirken; Türk hukuk sisteminde düzensiz göçmenlere yönelik uluslararası koruma esasen Kanun'un Üçüncü Kısım'ının Birinci Bölümü'ndeki maddeler ile düzenlenmiştir. Buna göre, “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir” (YUKK, Madde 61) hükmü ile mültecilik; “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir” (YUKK, Madde 62) hükmü ile şartlı mültecilik; “Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki

silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditlerle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir” (YUKK, Madde 63) hükmü ile ikincil koruma statüleri belirlenmiştir. Ancak son yıllarda ülkemize yönelik kitlesel düzensiz göç hareketlerinin kaynağı ne Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelen mültecilerden, ne Avrupa Konseyi dışı ülkelerden gelen şartlı mültecilerden ne de hukuki mevzuattaki şartları taşıyan ancak mülteci ya da şartlı mülteci kategorilerine girmeyen ikinci korumadaki yabancılardan oluşmaktadır. Bu bağlamda Kanun, kitlesel göç hareketlerine bağlı olarak topluluklar ya da büyük gruplar halinde sınırlarımıza ulaşan ve uluslararası koruma talepleri bireysel değerlendirmeye alınamayacak olanlar için ayrı bir kategori olarak geçici korumayı tanımlamış ve “(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir” (YUKK, Madde 91) hükmü ile uluslararası korumayı düzenlemiştir. 6458 sayılı Kanunda belirtilen ‘Geçici Koruma Yönetmeliği’ 22.10.2014 tarih ve 29153 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve 25.12.2019 tarih ve 1851 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri sınıfına alınmış durumdadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ile yürütülen işbirliği faaliyetleri sonrasında hazırlanan Yönetmeliğin, son on yıllık dönemde artan düzensiz göç hareketlerinin neden olduğu sorunlara hukuki cevap geliştirme hedefine yönelik olduğu görülmektedir. Yönetmelik, geçici koruma kararının nasıl alınacağını ya da sonlandırılacağını, içeriğine ilişkin hususları, sürecin nasıl işletileceğini, hangi birimler aracılığıyla yürütüleceğini, kayıt ve belgelendirmenin nasıl yapılacağını, geçici korunanlara sağlanacak barınma, sağlık, eğitim, seyahat gibi hizmet süreçlerini düzenlemektedir.

Düzensiz göçmenlere ve özellikle de 2011 yılında Suriye’de yaşanmaya başlayan iç savaştan kaçarak Türkiye’ye gelen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarına ilişkin statü sorunu hukuki düzenlemelerle aşılmaya çalışılmışsa da, göç pratiklerinde süreç kaçınılmaz biçimde ‘deneyimleme-mevzuat geliştirme-mevzuatı yenileme’ şeklinde açığa çıkmaktadır. 2014 yılında yürürlüğe giren ‘Geçici Koruma Yönetmeliği’nin Geçici 1. maddesinin 1. fıkrasındaki “28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz” hükmü kitlesel göçün karadan gelişini düzenlerken, deniz yoluyla Türkiye’yi terk ederek AB ülkelerine geçmeye çalışan ve pek çok defa girişimleri başarısızlıkla sonuçlanarak ülkemize geri dönen düzensiz göçmenler için 07.04.2016 tarih ve 29677 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 8722 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile geçici 1. maddeye eklenen 6. fıkra kapsamında “28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle Türkiye’ye gelmiş ve 20/3/2016 tarihinden sonra ülkemiz üzerinden düzensiz yollarla Ege adalarına geçmiş olan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarından, ülkemize geri kabul edilenlere koruma talep etmeleri halinde bu Yönetmelik kapsamında geçici koruma sağlanabilir” hükmü getirilmiştir. Yönetmelikteki düzensiz göçmenlere yönelik geri gönderme yasağı göçmenlerin lehine en önemli hüküm olarak değerlendirilmekteyse de, kanaatimizce botlar ile denize açılan göçmenlerin geri kabullerinin ulusal hukuk rejiminde düzenlenmiş

lit-
'an
me
tül-
ne
rtli
ine
ine
eri
miş
lak
bi-
ıda
uş-
rev
K,
ö-
ve
ina
iöç
m-
lik
ını,
ve
şibi

ça-
ler
tir-
iet-
ye-
ssel
ları
al-
me
AB
ten
gi-
))11
ve
rap
iet-
ere
de,
miş

olması Türkiye'nin uluslararası koruma düzenlemesindeki aktif rolünü ortaya koymaktadır. Ülkemizde göçmenlere ilişkin yasal ve idari düzenlemeler kalıcılığa atıf yapan mültecilik kavramından çok 'sığınmacı', 'geçici kabul' ya da 'misafir' gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Bu durumun esas sebebi göçmenlerin öngörülenden çok daha uzun süredir ülkemizde bulunmalarıdır. 10 yılı aşan bir süredir düzensiz göç hareketleri nedeniyle yüksek ekonomik maliyetlere katlanan, sorunun kaynağı konumundaki uluslararası aktörlerin siyasal baskılarına maruz kalan ve kültürel uyum politikaları geliştirmek için çalışmalar yapan Türkiye'nin AB üyesi ülkelere hukuki mevzuat yetersizliği ile itham edilmesi oldukça haksız bir eleştiridir. Batı dünyasının göç ve mültecilik konularındaki sorunları geliştirmekte olan ülkelere yönlendirerek kendi topraklarından uzak tutmaya dayalı stratejisi, gelenekselleşmiş bir tutuma işaret etmektedir.

2. Düzensiz Göçmenler ve Göçmen Botları

Dünya genelinde uluslararası insan hareketlilikleri ekonomik koşullara, ülkelerin izledikleri politikalara ve coğrafyalar arasındaki kültürel ve sosyolojik bağlara dayalı olarak dönemsel bakımdan farklılıklar göstermektedir. Birinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa ve Güney Doğu Asya'dan ABD'ye doğru gerçekleşen kitlesel göç akışı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın yeniden inşası stratejine bağlı olarak farklı bir rotaya yönelmiştir. Almanya, Hollanda, Belçika ve diğer ülkelerin göçmen işçi talepleri çevre ülkelerden karşılanırken; İngiltere ve Fransa ise insan gücü kaynağı olarak geçmişteki sömürgelerinin genç nüfuslarından faydalanmışlardır. Günümüzde 281 milyon kişiye ulaşmış uluslararası göçmen topluluğunun % 78'inin 15-64 yaş arası çalışabilir aktif işgücünden oluştuğu bilinmektedir. Savaşlar, afetler, ekonomik gereksinimler, politik gerginlikler yoğun göç akışının oluşturduğu yolların açığa çıkmasına ve bu yollar üzerinden kültürlerarası diyalogun kurularak 'koridorların şekillenmesine' (karşılıklı etkiler doğuran akışın, demografileri yeniden biçimlendirmesine) imkan tanımaktadır. Örneğin Türkiye ile Almanya arasında yüz yıldan uzun süren insan hareketliliklerinin İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'nın artan işgücü talebine bağlı olarak göç yolundan göç koridoruna dönüştüğü ifade edilebilecektir. Bu bir koridordur, çünkü sadece hedef ülke üzerinde değil göçmenlerin iletişim yoğunluğuna, akrabalarıyla, hemşerileriyle ve sosyal çevreleriyle olan ekonomik, politik ve kültürel ilişkilerine bağlı olarak kaynak ülke üzerinde de demografik sonuçlar doğurmaktadır. 2020 yılı itibarıyla dünya genelindeki en önemli göç yolları 'Suriye-Türkiye', 'Hindistan-Birleşik Arap Emirlikleri', 'Rusya-Ukrayna', 'Hindistan-ABD', 'Afghanistan-İran', 'Kazakistan-Rusya', 'Bangladeş-Hindistan', 'Filipinler-ABD' ve 'Hindistan-Suudi Arabistan' şeklinde sıralanırken (McAuliffe ve Triandafyllidou, 2021, s. 27); 'Meksika-ABD', 'Türkiye-Almanya', 'Hindistan-İngiltere', 'Cezayir-Fransa', 'Çin-ABD' arasındaki insan hareketlilikleri ise tarihsel ve kültürel bağları ile uluslararası göç koridorları olarak tanımlanabilecektir.

Küresel ölçekte bazı göç yolları, bireylerin seyahat hareketliliklerini gerçekleştirme şeklini derinden etkileyebilecek bir dizi ekonomik, politik, çevresel ve sosyal faktörle ilişkili olarak güvenli olmayan ya da ölümcül şekilde nitelenmektedir. Örneğin Ekim 2013'de İtalya'nın Lampedusa adası yakınlarında birbiri ardına iki teknenin batması ve Afrika'dan gelen 360'dan fazla düzensiz göçmenin ölümü sonrasında deniz yoluyla göç sürecinin doğurduğu tehditler dünya gündemine yeniden gelmiştir. Deniz yoluyla düzensiz göçler çok boyutlu bir konu olup, hukuki perspektiften bakıldığında göçmenlik kanunları, insan kaçakçılığını önleyici uluslararası sözleşmeler, deniz ticaret hukuku, güvenli nakliye ve taşımacılık rejimi, sınır güvenliği hukuku ile arama-kurtarma operasyonlarıyla ilgili yasal düzenlemeleri kapsayan bir içeriğe sahiptir. Dünya genelinde farklı deniz yolları üzerinden insan hareketliliğinin ve göçlerin uzun bir tarihsel geçmişe sahip olduğu bilinmekle birlikte, Akdeniz üzerinden göç pratiklerinin köklerinin uygarlıklar tarihi ile özdeş olduğu ifade edilebilecektir. Mısır, Mezopotamya, Yunan ve Roma uygarlıklarının Akdeniz havzasındaki farklı hinterlandlar üzerinde kurulmuş ve gelişmiş olması, birkaç bin yıldır Akdeniz'den her yöne doğru insan hareketliliğini olağan hale getirmiştir. Daha yakın dönemde ise, özellikle küreselleşme eğilimlerin güç kazandığı 1990'lardan itibaren, her yıl binlerce insanın Afrika, Türkiye ve Ortadoğu

kıyılarından Avrupa'ya göç etmek için teknelerle Akdeniz'i geçme çabası sergiledikleri görülmektedir. Avrupa'ya yönelik düzensiz göç hareketliliğinin en sık görüldüğü noktalar Akdeniz kıyılarıdır (MMP, 2021). Avrupa ülkelerinin Akdeniz sahilleri, düzensiz göçmenlerce kullanılan göç yollarının varış noktasına dönüşmüş ve AB üyesi Yunanistan, İtalya, Fransa ve İspanya'nın kıyıları göçmenlerce hedef topraklar olarak algılanmaya başlamıştır. Doğu Bloku'nun yıkılması sonrası AB genişleme süreci farklı stratejilerle (2004 yılında kabul edilen Avrupa Komşuluk Politikası 'The European Neighbourhood Policy – ENP', 2008 yılında benimsenen Akdeniz İçin Birlik 'Union for the Mediterranean – UfM', 2009 yılında imzalanan Doğu Ortaklığı Anlaşması) desteklenmeye çalışılmışsa da; 'komşu coğrafyalarla ekonomik, politik ve kültürel işbirliklerine giderek bu ülkelerle AB arasında güçlü bir bağlantı oluşturma' hedefi gerçekçi bir amaç olmaktan uzak kalmış ve insanlar AB üyelik ihtimali ve sosyal refah düzeyi artışı beklentisi bulunmayan topraklarda yaşamlarını sürdürmektense AB üyesi ülkelere göç etme çabasına odaklanmışlardır. **Geniş Avrupa söyleminin örttüğü gerçeklik, göç yönetimi ve mülteci koruma kapasitesini geliştirmek, yasadışı göçü önlemek ve göçmen kaçakçılığı ile mücadele etmek için AB'nin yetki alanının AB üyesi olmayan komşu ülkeler üzerine doğru taşınabilirliğini sağlamaktır.** Bu kapsamda Avrupa Birliği'nin komşuluk söylemi, çevre mahallelerde yeni müdahale alanları inşa etme çabalarını gizlemekten başka bir işe yaramamıştır.

Akdeniz genelinde düzensiz göçmen yolları temelde üç farklı grupta sınıflandırılabilir olup bunlar, Fas ve Cezayir'den Cebelitarık, İspanya ve Fransa'ya doğru olan 'Batı Akdeniz', Tunus, Libya ve Mısır'dan Fransa ve İtalya'ya doğru olan 'Orta Akdeniz' ve Türkiye'den Yunanistan ve İtalya'ya doğru olan 'Doğu Akdeniz' göç rotasıdır (bakınız Görsel 1). Batı Akdeniz rotası yüzyıllardır Kuzey Afrika ile İspanya arasındaki geçiş yolu olmuştur. Sahra Altı Afrika'dan Avrupa'ya doğru uzanan bu yol Cebelitarık Boğazı ve Alboran Denizi (Akdeniz'in Fas'ın kuzey kıyıları ile İspanya'nın Güney sahilleri arasında kalan bölgesi) boyunca farklı alt rotalardan erişime imkan tanınmaktadır. Orta Akdeniz rotası, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'dan özellikle İtalya ve Malta'ya deniz aşırı geçiş güzergahını oluşturmaktadır. Bu rotadan gelen Cezayir, Tunus, Senegal, Gine, Fildişi Sahilleri ve Mali kökenli düzensiz göçmenler için kültürel geçmiş kaynaklı olarak göç koridoruna dönüşmüş bulunan Fransa hedef ülke iken, Mısır, Libya, Çad, Sudan, Etiyopya, Somali, Arap yarımadası ve Ortadoğu kökenli düzensiz göçmenler için İtalya karaya ayak basma noktasıdır. Doğu Akdeniz rotası ise ağırlıklı olarak Türkiye olmak üzere Yunanistan'a ve İtalya'ya ve daha nadiren ise Kıbrıs ve Bulgaristan'a deniz yolu ile göç etme çabalarını içermektedir. Büyük ölçüde Ortadoğu, Arap Yarımadası ve Kuzeydoğu Afrika'dan -özellikle Suriyeliler, Iraklılar, Afganlar, Yemenliler ve Bangladeşliler olmak üzere- Yunanistan'a doğru insan hareketliliğinde kullanılan bu rota tarihsel olarak İpek Yolu ve Baharat Yolu gibi ticaret yollarıyla da örtüşmektedir (MMP, 2021).

Özellikle son 10 yıllık periyotta Akdeniz, AB'nin sınır ve güvenlik politikasının somutlaştığı, insanların yeni bir yaşam kurma umutları ile yabancı olarak ötekileştirilene şiddetin iki kutup noktası olarak birbirleriyle çarpıştırıldığı ve toplumsal vicdan ile Batı faşizminin bir potada eritilmeye çalışıldığı coğrafya olmuştur. 2010'lu yıllar boyunca AB, sınır kontrollerinin artırılması ve mültecilerin korunması talepleri arasında sürekli yalpalayan bir politik pozisyon sergilemiş ve ulusaşırı, ulusal ya da yerel sivil toplum kuruluşları ile müzakerelerinde bütüncül bir strateji geliştirmekten çok dönemsel koşullara göre karar almıştır. Bu dönemde Avrupa'ya göçün sembolü Akdeniz'i aşmaya çalışan küçük tekneler ve botlar olmuş ve AB üyesi ülkelerin iç politikalarında düzensiz göçmen botları, güvenlik için varoluşsal bir sorun, çözümlenme aciliyeti olan bir olgu ve izlenecek hukuki süreçlerden kurtulmayı gerektiren bir tehdit olarak sunulmuştur. AB kıyı güvenliğinin ancak düzensiz göçmen botlarının durdurulmasıyla mümkün olacağını savunan üye ülke politikacıları açısından denizlerde göçmenlerin yaşadığı kaza, yaralanma ve ölümler salt birer sayı olarak okunması gereken 'deneyimler'dir. AB ülkeleri -özellikle geçmiş dönemin sömürgeci kolonizatör devletleri- Afrika ve Asya'da yüzyıllardır uyguladıkları ekonomik, siyasi ve kültürel politi-

kalarından kaynaklanan büyük küresel eşitsizliğin sonucu olan bu düzensiz göçlerin sorumluluğunu üstlenmedikleri gibi; göç hareketliliklerini, uluslararası kamuoyuna uyarlıklarını tehdit eden ve göçmenleri damgalayan bir güvenlik sorunu olarak kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Böylelikle AB genelinde inşa edilen korku kültürü iklimi ile ırkçılığın zihinlerden sokaklara taşınması da kolaylaşmaktadır.

Şekil 1. Akdeniz Coğrafyasında Bölgesel Göç Rotaları

— Main Land Routes — Western Mediterranean — Central Mediterranean — Eastern Mediterranean — East African

Kaynak: Aksoy ve Poutvaara, 2021

Düzensiz göçmen hareketliliğinin bu dönemdeki artışı için on yıl öncesine dönüp bakmamız gerekmektedir. 2000'lerin başından itibaren Kuzey Afrika ve Ortadoğu coğrafyasında yerleşik yönetimlerin küresel serbestleşme karşısında hızla yozlaşmaya başlamaları, ülkelerin ekonomik koşullarının kötüleşmesi, işsizliğin artması ve pek çok geleneksel mesleğin ortadan kalkması ile Arap dünyasındaki liderlerin seçimlerle değişim talepleri aleyhinde bir politik yol izlemeleri Batı dünyasının politik aktörleri tarafından söylemsel düzeyde hızla eleştirilmeye başlamıştır. İletişim teknolojilerinin gelişimine ve yaygınlaşmasına –özellikle sosyal medyanın ortaya çıkışına– bağlı olarak, küresel medya kuruluşlarının Arap dünyasına yönelik ifade özgürlüğünü güçlendirme söylemleri ile bu coğrafyadaki nüfusun sosyal talepleri hızla örtüştürülmüş ve 'Arap Baharı' olarak nitelenen toplumsal değişim dinamikleri harekete geçmiştir. Bu süreci kendi çıkarlarıyla uyumlu olduğu ölçüde ve kendi sivil toplum kuruluşlarının yönlendirmesiyle yürütmeye çalışan Batı dünyası, 2010 yılı sonundan itibaren Tunus, Cezayir, Lübnan, Sudan, Mısır, Fas, Yemen, Irak, Libya ve Suriye'de yaşanan olaylar karşısında güvensizleşmiş coğrafyalarla karşı karşıya kalmış; özellikle zikredilen ülkelerde (Irak, Libya, Yemen, Suriye) yaşanan iç savaşlar Akdeniz hinterlandında uluslararası ilişkileri istikrarsızlaştırıcı bölgelerin açığa çıkmasına neden olmuştur (Geddes ve Hadj-Abdou, 2018). Batı dünyası protestoları, iç karışıklıkları, hükümet değişikliklerini ekonomik çıkarları doğrultusunda kullanırken, destek verdiği politik aktörlerin çıkan iç savaşlardaki rollerinden ve savaşların sebep olduğu kitlesel düzensiz göçlerden kendisini soyutlama çabası sergilemiştir. Akdeniz hinterlandının istikrarsızlaşmasına destek olan Batı dünyasının, sonrasında görmezden geldiği süreci Alman gazeteci Wolfgang Bauer şu ifadeyle özetlemektedir:

"Yakın Doğu'da siyasi sistemler çöküşte. On yıllardır süren baskı nedeniyle toplumsal gerginlikler inanılmaz şekilde çığ gibi büyüdü. Sonunda politik depremlere dönüştü. Diktatörlükler yıkılıyor. Demokrasi"

tik seçimlerde başa gelen hükümetler de tutunamıyor. Kahire sokakları kanlı protesto yürüyüşleriyle çalkalanıyor. Yemen kaosta, uçuruma doğru yuvarlanıp gidiyor. Irak'ın Yemen'den farkı yok. Libya, milis kuvvetleri birbirleriyle kıyasıya savaşa tutuşmuş bölgelerle paramparça. Fakat hiçbir ülke Suriye dercesinde bütünüyle ezilip geçilmiş değil. Vietnam ve Çeçenistan savaşından beri görülmedik bir yıkım, görülmedik bir felaket. Şehirler yerle bir olmuş. Terk edilmiş köyler. Beşar Esad, üç yıldan beri akıl almaz bir imha savaşı sürdürüyor. Tüm imkanlarını, tüm silahlarını kullanıyor. Kimyasal silahlarla savaşıyor” (Bauer, 2018, s. 15).

Arap Baharı sürecine bağlı olarak ivmelenen düzensiz göçmen akışı, Akdeniz sahillerini göçmenler için dünyanın en tehlikeli geçiş noktaları haline getirmiştir. Aslında tehlike salt bugüne ait bir gerçeklik değildir; düzensiz göçmenler geçmişten beri süregelen ve son on yılda artan bir biçimde, kendileri için ‘umudun dalgası’ olarak niteledikleri Akdeniz’in farklı noktalarının pek çok kez birer ‘ölüm koyu’na dönüştüğünü görmüşlerdir. Örneğin Amsterdam Üniversitesi ve AB kamu otoritelerince ortaklaşa hazırlanan ‘Sınırlardaki Ölümler Veri Tabanı’, 01.01.1990-31.12.2013 tarihleri arasında Ortadoğu, Kuzey ve Batı Afrika’dan İspanya, İtalya, Cebelitarık, Malta ve Yunanistan’a ulaşmaya çalışırken hayatını kaybeden ve cesetleri bulunan göçmenleri analiz eden uzun soluklu bir girişimdir. Toplam 3188 ölüm vakasından 743’ü (% 23.3) 2011-2013 periyodunda yani Arap Baharı olayları sonrasında gerçekleşirken, cesetlerin 507’si İtalya, 145’i Yunanistan, 77’si İspanya, 13’ü Malta ve 1’i de Cebelitarık sahillerinde karaya çıkarılmıştır (Last, 2017, s. 81-84; VU, 2021). Bu istatistikler bile Doğu ve Orta Akdeniz göç yolu rotasının taşıdığı riskin yüksekliğini bizlere göstermektedir. Denizlerdeki göçmen boğulma ve ölümleri, Avrupa genelinde kamusal bir tepki geliştirilmesini sağlamış ve yaşanan krizi çözmeye yönelik yeni politikalar şekillendirilmiştir. Artan ölümlere yanıt olarak, Güney Avrupa ülkeleri 2013 yılından itibaren arama ve kurtarma operasyonlarını yoğunlaştırmışlardır. Bu operasyonların etkilerini belirlemek için bir düzensiz göç modeli geliştirilmiş ve hızla değişen geçiş koşulları güvenlik otoritelerince irdelenmiştir. Süreç içerisinde göçmen kaçakçılarının olumsuz hava koşullarına ve açık denizlere uygun teknelerden dayanıksız sallara ve botlara geçerek yeni yöntemler geliştirdikleri görülmüş; böylelikle daha fazla geçişin daha tehlikeli hale geldiği ve amaçlanan güvenleştirme ve kontrol stratejisinden beklenen faydanın sağlanamadığı ortaya çıkmıştır. Daha etkin bir politika, göçmen botlarının arzının kısıtlandığı ve göçün yasal alternatiflerinin genişletildiği bir yapı sergilemek zorundadır.

Suriye iç savaşının 2013 yılının sonundan itibaren uluslararası güçlerin doğrudan müdahale sahasına dönüşmesi ve başta ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, İran olmak üzere pek çok ülkenin ‘Ortadoğu’da istikrar sağlama’ bahanesiyle ülkeyi IŞİD, PYD, YPG gibi terör örgütlerinin faaliyet sahası haline getirmesi kitlesel düzensiz göçün artmasına neden olmuştur. İç Savaşa dönüşecek olayların başladığı Mart 2011’de 5000’e yakın düzensiz göçmenin Lübnan’a sığınması ve ardından Türkiye’nin sınır bölgelerinde gelen aileler için çadırkentler oluşturmasını takiben, insan hareketliliklerinin hızla çoğaldığı görülmüş; Aralık 2012’ye gelindiğinde Türkiye, Lübnan, Irak, Ürdün ve Mısır’daki göçmenlerin durumunu iyileştirmesi amacıyla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’nin denetiminde ilk Bölgesel Yardım Planı (Regional Response Plan)’nın uygulanmasına karar verilmiştir. 2011’de Suriye İç Savaşının başlamasıyla birlikte Türkiye, savaştan kaçan Suriyeliler için ‘açık kapı politikası’ izleyeceğini ilan etmiş ve 2014 yılında Suriyeli göçmenler için bu politikanın yasal dayanağı olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamındaki ‘geçici koruma rejimi’ni inşa etmiştir (Karadağ, 2019, s. 6). Ancak düzensiz göçmenlerin durumunu iyileştirme planlarının hiçbiri Suriye merkez hükümetinin kendi halkına yönelik saldırıları artıracakını öngöremediğinden, kararlar hızla işlevsizleşmiş ve Mart 2013’de 1 milyon olan komşu ülkelerdeki toplam Suriyeli düzensiz göçmen sayısı Eylül 2013’de 2 milyona, Temmuz 2015’de de 4 milyona çıkmıştır. Yine bu dönemde deniz yoluyla Avrupa’ya ulaşma girişimleri hızla çoğalmış, özellikle Kuzey Afrika’dan gemi, sandal ve botlarla İtalya, Malta ve Yunanistan sahillerine düzensiz göçmen akışı

yaşanırken -2015 sonu itibarıyla deniz yolundan göç eden Suriyeli sayısı toplamda 500.000'e ulaşmıştır, Avrupa Birliği'nce göçmenlere karşı sert ve yer yer insanlık dışı bir 'kale savunması' stratejisi benimsenmiştir:

"Tehlikeden kaçmayı denemek de giderek tehlikeli olmaya başladı. 2014 yılında İtalya veya Yunanistan'a ulaşmak için kaçarken boğulanların sayısı 3419. Bu sayı olasılıkla çok daha yüksek. Cesetleri bulunamayanlar var. Avrupa sınırlarını geçilmez kıldıkça, kaçakçılar durmadan daha tehlikeli yollar seçmek zorunda kalıyor. Avrupa sınırları dört yüz bin polisten oluşan bir ordu tarafından korunuyor. Altı metre yüksekliğinde tel örgülerle çevrili her yer, İspanya eksklavları Melilla ve Ceuta'da olduğu gibi. Bulgaristan ve Yunanistan da sığınmacı geçişlerine karşı yeni önlemler inşa etti. Cebelitarık Boğazı çok pahalı radar ve kamera sistemleri ile donatıldı. Sistem, Atlantik Okyanusu'nun Kanarya Adaları ile Batı Afrika arasında kalan bölümünü de kontrol altında tutuyor" (Bauer, 2018, s. 18).

2015 yılına gelindiğinde düzensiz göç hareketliliği Doğu Akdeniz rotasına doğru kaymış, takvim yılı içerisinde 1 milyona yakın kişi AB topraklarına ilk defa ayak basarken, göçmen kitlesinin % 90'ının -Frontex kayıtlarına göre 885.386 düzensiz göçmen- Doğu Akdeniz göç yolunu takip ederek hedefine ulaştığı tespit edilmiştir. Bu göçmenlerin çoğu Suriye kökenli iken, bu grubu Afganistan ve Somali vatandaşları takip etmiştir: Kasım 2015'de Türkiye ile Ortak Eylem Planı uygulamayı kararlaştıran AB, Suriyeli göçmenlerin hareketliliğinin kontrol altına alınması karşılığında, destek fonlarının mümkün olan en esnek ve hızlı şekilde harekete geçirilmesini ve Türk vatandaşları için vize koşullarının hafifletilmesini de içeren diyalogu başlatmayı kararlaştırmıştır. Ancak süreç planlanan şekilde gelişim göstermemiş; AB'nin vize serbestleştirmesine yönelik açıklamaları vaatten öteye geçmemiştir. 2016 yılında düzensiz göçmen hareketliliği bir önceki yılın üçte birine düşerken, rota yeniden Orta Akdeniz'e kaymıştır. 181.000'in üzerinde düzensiz göçmen İtalya sahillerinden kıtaya ayak basmıştır. 2017 yılında Türkiye ile Yunanistan arasındaki kara ve deniz sınırlarından 42.319 yasa dışı sınır geçişi tespit edilmiş ve bunun dörtte üçü deniz rotasında gerçekleşmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının girişimleriyle 2015-2017 yılları arasında Akdeniz'de 110.000'den fazla insanın hayatı kurtarılmıştır. 2017 yılından itibaren AB güvenlik politikasını şekillendiren kurumlarının bu kuruluşları 'göçmen kaçakçılara zemin hazırlamak' ve 'düzensiz göçü çekici bir alternatif olarak göstermek' ile itham etmeleri ve İtalya ile Malta'nın insanların denize açılmaları önlemek için Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti'yle işbirliğine gitmesi sonrasında pek çok yardım kuruluşunun operasyonları askıya alınmıştır. 2018 yılında Doğu Akdeniz güzergahında Frontex raporlarına göre 56.561 yasa dışı sınır geçişi tespit edilmiş, deniz yoluyla göçmen hareketliliği aynı düzeyde kalırken, kara yoluyla geçişler bir önceki yıla göre üç kat artmıştır. Bu dönemde uyruklarına göre Suriyeliler yine ilk sırayı oluştururken onları Afganlılar ve Iraklılar takip etmiştir.

3. Akdeniz'de Sahil Güvenlik Süreçleri ve Göçmenler

Avrupa, Afrika ve Asya kıtaları arasında yer alan bir içdeniz olarak Akdeniz, 2,5 milyon kilometrekarelik bir alana yayılmış, tuzluluk oranı yüksek, çok sayıda koyu ile taşımacılığa, balıkçılığa ve turizme elverişli, Cebelitarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'ndan, Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'ndan ve Çanakkale ile İstanbul Boğazları aracılığıyla da Marmara Denizi ve Karadeniz'den ayrılmış sıcak iklim kuşağında bir coğrafyadır. Uygarlık tarihindeki kadim medeniyetlerin en önemlilerinin bu denizin hinterlandındaki topraklarda kurulmuş olması, ekonomik, politik ve kültürel bakımdan ne denli önemli bir konumda bulunduğu açık göstergesidir. Akdeniz bin yıllar boyunca insan yaşamının güvenlik içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlandığı ve uygarlıkların birbirleri ile iletişim kurduğu bir yaşam alanı olmuştur. Dünya genelinde güç olma iddiası taşıyan her medeniyetin savaşlar ve stratejik politik hamleler ile Akdeniz tarihi içerisinde bir rol üstlenmeye çalıştığı, bu coğrafyanın farklı noktalarında hakimiyet kurmaya çalıştığı bilinmektedir. Bu kapsamda, günümüzde küresel politikaya yön verme iddiasındaki

her ülke de, Akdeniz üzerinde ve sahillerinde kendi güvenliğini sağlamayı ve sürdürmeyi hedefleyen bir strateji geliştirmek zorundadır. Geliştirilecek her güvenlik stratejisinin özünde insan odaklı olması ise, bu geniş coğrafyadaki kültürlere ve insan hareketliliklerine yakından bakmamız gerektiğini bizlere hatırlatmaktadır. Akdeniz'e kıyısı bulunan Yunanistan, İtalya, İspanya, Fransa, Mısır ve Türkiye gibi devletlerin geçmişte bu coğrafyada hüküm süren en büyük ve köklü imparatorluklarının kültürel mirasçıları olmaları, güvenlik stratejilerinin parçası olarak sahil güvenliğin incelenmesini gerekli kılmaktadır.

13.676 km kıyı şeridinde ve İyon Denizi, Ege Denizi ile Doğu Akdeniz coğrafyasında 3054 adaya sahip olan Yunanistan –toplamda sahip olduğu 6000'e yakın ada, adacık ve kayalık yaklaşık 250'sinde insan yerleşimi bulunan– bir deniz ülkesidir. Yunanistan'ın Sahil Güvenlik Komutanlığı, 2009 yılında hükümet tarafından alınan karar ile Kamu Güvenliği Bakanlığına bağlanmış olarak faaliyet göstermektedir. Yunanistan Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın görevleri ticari gemilerde, limanlarda, kara sularında ve deniz sınırlarda kolluk görevlerinin yerine getirilmesi, denizlerde can ve mal emniyetinin sağlanması, arama ve kurtarma, seyir emniyeti, deniz güvenliği, su ürünleri faaliyetlerinin denetimi, deniz ekolojisinin korunması ve yasa dışı göç ile mücadele şeklinde sıralanmakta ve 4 Saha Komutanlığı altında 7200'e yakın personel ile hizmet vermektedir. Sahil güvenlik personelleri yasa dışı göç ile mücadele amacıyla önleyici ve operasyonel olarak gruplandırılmış ve kapsamlı bir donanma gücü desteğinde faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Arap Baharı sürecinde Doğu Akdeniz rotasından gelen düzensiz göçmenlerin AB coğrafyasına ilk ayak basma noktası Yunanistan ve adaları olmuş; özellikle 2015 yılında çok sayıda göçmenin bölgeye akın etmesiyle birlikte Yunan sahil güvenliği 'kitlesel stresi' kaldıramaz hale gelmiş ve kamu otoriteleri uluslararası hukuku hiçe sayarak göçmenlere ruhen ve bedenen şiddet uygulanmasına cevaz vermişlerdir. Pandemi süreci deniz yolundan göç pratiğinin ve göçmenlere yönelik şiddet vakası sayısının azalmasını sağlamışsa da, uygulanan şiddet ülkenin güvenleştirme stratejisinden bağımsız, orantısız, sistematik ve ırkçıdır.

Tablo 1. Yunanistan Sınırlarında Düzensiz Göçmenler Tablo 1. Yunanistan Sınırlarında Düzensiz Göçmenler

Yıllar	Deniz Yolundan Ülkeye Giren Düzensiz Göçmenler	Kara Yolundan Ülkeye Giren Düzensiz Göçmenler	Ölen Düzensiz Göçmen Sayısı
2014	41.038	2.280	405
2015	858.723	4.907	799
2016	173.450	3.784	441
2017	29.718	6.592	59
2018	32.494	18.014	174
2019	59.726	14.887	71
2020	9.714	5.982	102
2021	4.109	4.826	53

Kaynak: UNHCR, 2022.

Göçmenlere yönelik davranışlarıyla kötü bir şöhrete ulaşan Yunanistan'ın benimsediği resmi politika 'AB sınırlarını korumak' bahanesiyle, geri göndermeme ilkesini hiçe sayarak, sınırlarına gelen mültecileri asker ve polis şiddeti eşliğinde geri itmektir (push back). Yunan sahil güvenliğinin son yıllardaki geri itmeleri uluslararası sınır güvenliği gündemini oldukça meşgul etmektedir. Diğer taraftan hem mültecilere yönelik orantısız şiddet kullanımı hem de geri itme ile ilgili herhangi bir yaptırıma maruz kalmaması, Yunanistan'ın insan haklarını ihlal etmeye devam etmesini sağlamaktadır. Geri itme politikası hukuki temeli olmayan fiili bir devlet uygulamasıdır. Kitlesel göçün insan güvenliği ile ele alınması ve uluslararası

temel haklar çerçevesinde değerlendirilmesi bir zorunluluktur. Böylesi bir durum, siyasi iradeyle çözümlenebilecek bir konudur. Geri itmelere ilişkin 'de facto' uygulamayı AB sınırlarını korumak için meşru görmek, uluslararası insan hakları açısından kabul edilebilecek bir durum değildir (Köksal, 2020, s. 133-134). Ancak Yunan Sahil Güvenliği fiilen bu durumu içselleştirmiştir ve uluslararası kamuoyu nezdinde olağanlaştırma çabası sergilemektedir.

Akdeniz coğrafyasının deniz güvenliğine yön veren bir diğer ülke ise İtalya'dır. Güney Avrupa'da 300.000 kilometre kareye yaklaşan toprağıyla bir Akdeniz yarımadası olarak yer alan İtalya, 7500 kilometrelik sahilleri ve Akdeniz'in en büyük iki adası olan Sicilya ve Sardunya ile esasen bir deniz ülkesidir. Roma İmparatorluğu sonrası dönemde yerel krallık ve prenslikler şeklinde yönetilen coğrafya, 1886 yılı itibarıyla milli birliğini tamamlamış ve idari bakımdan 20 bölge, 96 şehir ve 8047 kantondan oluşan bir cumhuriyet yönetimidir. İtalyan Sahil Güvenlik Komutanlığı idari bakımdan Altyapı ve Ulaştırma Bakanlığına bağlı, askeri bakımdan da İtalya Savunma Bakanlığı Deniz Kuvvetleri hiyerarşisi içerisindeki bir kolluk kuvveti statüsündedir. İtalyan Sahil Güvenlik Komutanlığı, Akdeniz'de 350.000 kilometrekarelik münhasır ekonomik bölgesinde faaliyet göstermekte ve 54 Saha Komutanlığına bağlı 10.500 personeli ile faaliyetlerini yürütmektedir. İtalya, 2012 yılından itibaren sahillerine ulaşmaya başlayan Suriye kaynaklı düzensiz göçmen dalgasına karşı başlangıçta insani yaşam güvenliği gerekçesiyle fazla bir tepki vermemişse de, 2014 yılından itibaren Sahra Altı Afrika'dan, Mısır'dan, Suriye'den ve hatta Pakistan ile Bangladeş'i de kapsayan uzak coğrafyalardan deniz yoluyla gelen göçmenlerin Avrupa'ya ayak basmak için kullandıkları birincil nokta haline gelmesiyle birlikte, ülke içerisinde toplumsal ve politik gerilimler yaşanmaya başlamıştır. Düzensiz göçmen botlarını Libya karasularına zorla geri göndererek insan hakları hukukunu ihlal ettiği yönündeki eleştirilere karşı kendini savunan İtalya, acil yardım çağrısında bulunan göçmen botlarını kurtarmak için Akdeniz'de bulunan sivil toplum kuruluşlarına ait teknelerin faaliyetlerini engellemeye başlamış; ırkçı ve göçmen karşıtı Kuzey Ligi Partisi lideri Matteo Salvini'nin koalisyon hükümetinde etkin rol üstlendiği 2017 yılından itibaren de, yasadışı göç ile mücadele bahanesiyle, kendisini 'AB'nin fedaisi' olarak niteleyerek kıta adına göçmen dalgasını durdurduğunu ilan etmiştir. Bir örnek olarak, 10 Haziran 2018'de Salvini'nin, "Avrupa'da herkes kendi başının çaresine bakıyor ve şimdi İtalya'da başını kaldırıyor. Artık yasadışı göç işini durduralım" açıklamasını yapmasının ardından İtalyan hükümeti, limanlarını sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllülerin kurtarma teknelerine kapattığını ilan etmiştir. Bunun sonucu olarak Medecins Sans Frontieres ve SOS Mediterranee tarafından ortaklaşa işletilen ve 600'den fazla düzensiz göçmeni barındıran yardım teknisinin İtalyan makamlarınca karaya yanaşması reddedilmiş ve İtalya Sahil Güvenliği'nce tekneye kendisine Malta'da bir liman araması mesajı iletilmiştir. Malta'nın da göçmenleri reddetmesi üzerine yardım teknelerini İspanya hükümeti tarafından kabul edilinceye dek Akdeniz'de açıkta bekletilmiştir. Bu kapsamda İtalya'ya deniz yolundan gelen düzensiz göçmen sayısı 2014 yılında 170.100, 2015 yılında 153.842, 2016'da 181.436, 2017'de 117.153 olmuş iken; göçmen karşıtı katı tedbirlerin uygulanmaya başladığı 2018 yılında 23.037, 2019 yılında 11.471, 2020 yılında 34.134 ve 2021 yılında da 59.702 kişi karaya ayak basabilmiştir (Statista, 2021a). İtalya kamu güvenliği otoriteleri, topraklarının düzensiz göçmenlerce 'transit ülke' olarak görülmesine ve Almanya, Danimarka, İsveç gibi ülkelere ulaşma girişimlerine rağmen; kabul edilecek doyum noktasına ulaştıklarını ve denizden gelecek düzensiz göçmenlerin karaya çıkarılmasında uluslararası hukukun katı biçimde işletilmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Güneyinde Akdeniz, Batısında Atlas Okyanusu'nun Biscay Körfezi ve Kuzey Batısında da İngiliz Kanalı olarak da adlandırılan Manş Denizi ile çevrilmiş olan Fransa anakarası 4668 kilometrelik sahil şeridi ile çevrili durumdadır. Güney Amerika'daki deniz aşırı toprakları olan Fransız Guyanası, Martinik, Guadeloupe ve çevre adaları, Hint Okyanusu'ndaki Madagaskar çevre adaları, Pasifik Okyanusu'ndaki Fransız Polinezyası ve Yeni Kaledonya ile Akdeniz'deki Korsika adasıyla birlikte değerlendirildiğinde 11

milyon kilometrekarelik münhasır ekonomik bölgesi ile dünya denizlerinde ABD'den sonra en geniş alanı kontrol eden ikinci ülke konumundadır. Bağımsız bir sahil güvenlik teşkilatı bulunmayan Fransa, sahil güvenliğini, ulusal kamu yönetimine özgü 'Deniz Valilikleri'nin koordinasyonunda Deniz Jandarması, Fransız Donanması, Gümrük Teşkilatı, Denizcilik İşleri Teşkilatı ve Deniz Seyir Yardımcıları İşletme Teşkilatı gibi kurumları organize ederek yerine getirmektedir. Bu organizasyon içerisinde kolluk yetkileri bakımından öne çıkan Fransız Jandarma Genel Direktörlüğüne bağlı olarak 1952 yılında kurulan Deniz Jandarması olmuştur. İdari yönden Başbakan'a, askeri bakımdan Genelkurmay Başkanı'na bağlı olan Deniz Valilikleri, sahilinden 2 mil uzaklıktan başlamak üzere görevlendirilmiş idari ve kolluk teşkilatlarıdır. Merkezi Brest'de olan Deniz Valiliği Atlantik Okyanusu'ndan, Toulon'daki Akdeniz'den ve Cherbourg'daki de Manş ve Kuzey Denizi'nde sorumludur. Deniz Jandarma gücü ise Brest'de 4 bölük, Toulon'da 2 bölük ve Cherbourg'da 1 bölük olarak teşkilatlandırılmıştır. 1100'e yakın askeri personelin görev yaptığı **Deniz Jandarması kaçakçılık ve yasadışı göç ile mücadele eden birincil ulusal teşkilattir.** Özellikle Arap Baharı sürecinde Tunus'dan gelen ilk grup göçmenlerin hedefi doğrudan Fransa olmuş ve Ocak 2011-Temmuz 2012 döneminde Afrika'dan botlarla Fransa'ya geçmek isterken boğularak ölen göçmen sayısının 386'ya kadar çıktığı tahmin edilmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verilerine göre, 2011 yılında Tunus'da başlayan Arap Baharı olayları öncesi ülke genelinde kayıtlı sığınmacı ve düzensiz göçmen sayısı 210.207 iken, 2014 yılında 252.248, 2015 yılında 273.117, 2016'da 304.527, 2017'de 337.158, 2018'de 368.345, 2019'da 407.915 ve 2020'de de 436.100 kişiye ulaşmış durumdadır (RS, 2021). Son yıllarda Fransa'da yaşanan bir dizi terör eylemi sonrasında Ekim 2017'de kabul edilen yeni terörle mücadele mevzuatının düzensiz göçmenleri potansiyel birer suçlu olarak değerlendirmesi ise göç sürecine vurulan en büyük darbe olmuştur. Yasa ile İtalya sınırının Fransa tarafındaki 10 kilometrelik bölgeler göçmenler için 'geçici bekleme bölgeleri' olarak tanımlanmış ve 26 gün süre ile göçmenlerin burada tutulabileceği kararlaştırılmıştır. İnsanların bu bölgelerde zorla alıkonulmaları, ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının keyfi ve hukuk aykırı biçimde özgürlüklerden yoksun bırakma olarak tanımlanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, hükümetin çıkardığı düzenlemelerin süresiz gözaltılara, Dublin II Konvansiyonu'nun sağladığı güvencelere aykırı işlemlere, adli yardıma erişememeye ve iltica hakkının açıkça ihlaline yol açtığını ileri sürmüşlerdir. Göçmenler, Fransız halkının geneli açısından görülmemesi gereken, kamu idaresince ise görmezden gelinen bireyler olmuştur. Pandemi sürecinde Fransız polis ve jandarmasının düzensiz göçmenlere yönelik şiddetini açıkça gösteren bir diğer olay ise 22 Kasım 2020 gecesi Paris'te Place de la République'de yaşananlar olmuştur. İçişleri Bakanlığı Suçla Mücadele Tugayları'nın katılımıyla gerçekleştirilen operasyonda çoğunluğu Afgan erkeklerden oluşan bir grup düzensiz göçmenin çadırı ters çevrilmiş, parçalanmış, dirençlerinin üstüne göz yaşartıcı gaz püskürtülmüş ve yerde yüzüstü yatmakta olan insanlar dövülerek bölgeden atılmışlardır (Byrne, 2021, s. 1). Macron yönetiminde düzensiz göçmenlere yönelik polis şiddeti olağan hale gelmiş durumdadır,

Akdeniz'de düzensiz göçmenlerin sıklıkla kullandığı bir diğer yol olan 'Batı rotası'nın varış noktası ise İspanya Krallığı'dır. Barselona-Valencia-Almeria-Cebelitarık sahil hattı ile Akdeniz'in Kuzey Batı yakasını oluşturan ve tarihsel olarak Atlantik Okyanusu üzerinde hakimiyeti ile tanımlanan İspanya Krallığı'nın 4964 kilometrelik kıyı şeridinin büyük kısmını Akdeniz sahilleri oluşturmaktadır. Ülkenin sahil güvenlik faaliyetleri, İspanya İçişleri Bakanlığı'na bağlı Jandarma teşkilatının organik yapısı içerisinde yer alan ve 1991 yılında kurulan askeri kolluk birimi 'Guardia Civil Maritimo-CGM' (Deniz Jandarması) tarafından Savunma, Ekonomi ve Maliye bakanlıklarının koordinasyonunda yürütülmektedir. 551.000 kilometrekarelik münhasır ekonomik bölgeyi kontrol eden ve anakara sahilleri dışında Fas'daki Ceuta ve Melilla enklavlarının (Fas coğrafyasında yer alıp siyasi idare bakımından İspanya'ya bağlı olan özerk bölgeler), Akdeniz'deki Balear adalarını ile Atlantik Okyanus'undaki Kanarya adalarının da sahil güvenliğini sağlayan Deniz Jandarması birimi yaklaşık 1000 kişi ile güvenlik ve denetim faaliyetlerini

gerçekleştirmektedir. Yasadışı göçmenlik ve ticari mal kaçakçılığı konularında uzmanlaşmış olan Deniz Jandarması'na yönelik temel eleştiri Ortadoğu, Libya ve Mısır'dan botlarla gelen düzensiz göçmenler ile Fas'dan gelen göçmenlere farklı yöntemler sergilendiği şeklindedir. İspanya kamu güvenlik otoriteleri, Batı Akdeniz rotası üzerinden gelen Suriyeli göçmenlere daha toleranslı, ancak Fas'dan gelen sığınmacılara ise daha katı bir yaklaşım sergilemekle itham edilmekte, bunun sebebi olarak da Fas coğrafyası ile İber yarımadası arasındaki tarihsel köklere sahip askeri ve politik düşmanlıklar gösterilmektedir (Kassar ve Dourgnon, 2014). İspanya'nın özellikle Ceuta ve Melilla enklavları üzerinden yasadışı göçmen girişlerinde İspanya İçişleri Bakanlığı'nın verilerine göre sadece 2018 yılında Ceuta ve Melilla üzerinden gelen kaçak göçmen sayısı 6505 olup bu rakam bu bölgeden yasadışı girişlerde önceki 8 yılın toplamından daha fazladır- bir artışa tanık olmasıyla birlikte hukuk dışı tedbirler almaya başladığı; polis güçleri tarafından yasadışı geri itmelerle insan haklarını ihlal eden bir sınır politikası izleme yoluna gittiği dile getirilmektedir (Infomigrants, 2018). Sadece 2021 yılının ilk yarısında Kuzey Afrika kıyılarından Kanarya adalarına 218 bot ile 8222 düzensiz göçmen ulaşırken, 230'dan fazla göçmenin de yolculuk sırasında boğularak hayatını kaybettiği ifade edilmektedir. Son yirmi yıllık periyotta İspanya topraklarına deniz yolundan yasadışı olarak giren düzensiz göçmenlerin sayısına bakarsak 1999 yılında 4.859, 2000'de 15.025, 2001'de 18.512, 2002'de 16.670, 2003'de 19.176, 2004'de 15.775, 2005'de 11.781, 2006'da 39.180, 2007'de 18.057, 2008'de 13.424, 2009'da 7.285, 2010'da da 3.632 olarak azalan bir eğilim içerisinde olduğu görülmektedir. Arap Baharı sürecinin yaşanmaya başladığı 2011 yılında 5.443, 2012'de 3.804, 2013'de 3.237, 2014'de 4.552, 2015'de 5.312, 2016'da 8.162, 2017'de 21.971, 2018'de 57.498, 2019'da 26.103, 2020'de 40.385 ve 2021'de de 40.106 düzensiz göçmenin sahillerden İspanya'ya ulaştığı tespit edilmiştir (Statista, 2021b). Bu kapsamda 2017 yılından itibaren görülen hızlı artışın birincil sebebi olarak, Orta ve Doğu Akdeniz rotalarından Avrupa kıyılarına ulaşmanın güçleşmesi sonrası düzensiz göçmenlerin rota değiştirmesi gösterilebilecektir.

Akdeniz güvenliğinin bir diğer önemli aktörü olan Mısır'da ilk olarak 1878 yılında Gümrük Teşkilatı'nın parçası olarak kaçakçılığın önlenmesi amacıyla kurulan Mısır Sahil Devriye Tugayları, 1946 yılında kurulan ulusal donanmanın çekirdeğini oluşturmuş ve 1991 yılında da günümüzdeki organizasyonuna kavuşmuştur. Akdeniz ve Kızıldeniz'de 5898 kilometrelik kıyı şeridine sahip olan Mısır, 260.000 kilometrekareye ulaşan münhasır ekonomik bölgesi ve tarihsel öneme sahip İskenderiye sahil şeridi ile Doğu Akdeniz'de merkezi bir konuma sahiptir. Ülkenin aynı zamanda en önemli limanları da olan Port Said, İskenderiye, Matruh, Süveyş ve Kızıldeniz deniz üslerinde konuşlu bulunan Sahil Devriye Tugayları, 2000 personeli ile başta Süveyş Kanalı olmak üzere bölge denizleri üzerindeki insan ve emtia hareketliliğini kontrol etmeye çalışmaktadır. 130.000'i aşkın Suriyeli düzensiz göçmenin İtalya ve Malta'ya geçme rotasında denize çıkış noktası olan Mısır, ülkesindeki düzensiz göçmenleri eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerinden eşit koşullarda yararlandıran bir politika izlemektedir. Ancak ülke ekonomisindeki genel yapı ve sorunlar, göçmen ailelerinin temel ihtiyaçlarını karşılamada zorlanmalarına ve sıklıkla insani yardıma muhtaç bir duruma düşmelerine neden olmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verilerine göre, Mısır genelinde gerek Suriye gerekse Afrika'nın farklı ülkeleri kökenli düzensiz göçmen sayısı 2011 yılında 95.078 iken, 2012'de 109.923, 2013'de 230.070, 2014'de 236.085, 2015'de 212.492, 2016'da 213.515, 2017'de 232.647, 2018'de 246.746, 2019'da 258.391 ve 2020'de de 272.856 kişiye ulaşmış durumdadır (RS, 2021). Artan düzensiz göçmen hareketliliği Mısır Sahil Devriye Tugaylarının son yıllarda insan kaçakçılığı konusuna odaklanmasına neden olmuştur (SG, 2013).

Akdeniz güvenliği ve düzensiz mülteci akışında rol üstlenen bir diğer ülke ise Malta Cumhuriyetidir. Akdeniz'in ortasındaki bir adalar topluluğu olan Malta, 253 km kıyı şeridine sahiptir. 1970 yılında hizmet vermeye başlayan Malta Silahlı Kuvvetleri Deniz Filosu, 500'ü aşan personeliyle 250.000 kilometrekarelik bir münhasır alanda ülkenin sahil güvenlik hizmetlerini yürütmektedir. Özellikle Libya ve Mısır üye-

rinde Avrupa anakarasına ulaşmak için kullanılan ve düzensiz göçmenler için bir basamak olarak görülen Malta'da 2011 yılında 6948 olan düzensiz göçmen sayısı, 2012'de 8242, 2013'de 9900, 2014'de 6095, 2015'de 7068, 2016'da 7941, 2017'de 7994, 2018'de 8579, 2019'da 8908 ve 2020'de de 9208 düzensiz göçmene ev sahipliği yaptığını bildirmiş durumdadır (RS, 2021). Özellikle sahillerine gelen düzensiz göçmen botları ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının yardım gemilerine yönelik kısıtlamalar ile uluslararası gündemde yer bulan Malta sahilleri, düzensiz göçmenler tarafından transit ülke olarak algılanan bir coğrafyaya işaret etmektedir (SG, 2013).

Doğu Akdeniz güvenliğinde birincil öneme sahip olan ve tarihsel göç yollarını barındıran ülkemiz ise 2805 kilometrelik Ege Denizi ve 1577 kilometrelik Akdeniz kıyı şeridi ile bölgedeki en kilit coğrafya konumundadır. Gerek ticari gerekse turistik limanları ile bölgedeki her gruptan insan ve emtia hareketliliğinin gözlemlenebildiği Türkiye'de İçişleri Bakanlığına bağlı olarak hizmet veren Sahil Güvenlik Komutanlığı, kara ile denizin birleşim noktasından itibaren tüm deniz alanları ve bu alanlar içerisinde bulunan liman tesisleri ve bunlara hizmet veren diğer tesisler, marina, balıkçı barmağı, çekek yeri, dalyan, iskele, rıhtım ve benzeri kıyı tesisleri ile demir yerleri dâhil olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi ile İstanbul ve Çanakkale boğazlarında, liman ve körfezlerinde, kara sularında, akarsuların denize döküldüğü yerden itibaren sahil güvenlik gemi ve botlarının girebileceği veya ulaşabildiği akarsu içlerinde, Münhasır Ekonomik Bölgesinde, ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca egemenlik ve denetimi altında bulunan deniz alanları ile hükümler haklarının korunmasına ilişkin görevler kapsamında uluslararası sularda ve uluslararası sözleşmeler çerçevesinde Uluslararası Denizcilik Örgütüne deklare edilen Türk Arama Kurtarma Bölgesi içerisinde kalan kara suları ile uluslararası sularda görevli ve sorumludur. Denizlerde silahlı olarak görev yapan genel kolluk kuvveti olarak Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın görev ve yetkileri, 21 Ocak 2017 tarih ve 29995 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği ile belirlenmiştir (SG, 2021a). Bu çerçevede görevler 'Mülki Görevler', 'Adli Görevler' ve 'Askeri Görevler' olmak üzere 3 ana başlık altında toplanmıştır. Adli görevler, işlenmiş suçlarla ilgili olarak ceza muhakemesine ilişkin mevzuatta belirtilen işlemleri yapmayı ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmeyi kapsamakta; askerî görevler, Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın seferberlik ve savaş hallerinde Cumhurbaşkanı kararıyla belirlenecek bölümleri ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrinde görev icra ederken kalan bölümleri ile normal görevlerine devam etmesini, ayrıca İçişleri Bakanı'nın izni ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na planlanan eğitim ve tatbikatlara asli görevlerini aksatmayacak şekilde katılmasını ifade etmekte; mülki görevler ise emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, hassas ve kritik öneme sahip tesislerin korunmasına ilişkin önlemleri ilgili kuruluşlarla iş birliği içinde sağlamak, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak görevleri başta olmak üzere adli ve askerî görev kapsamına girmeyen diğer tüm görevleri icra etmek şeklinde ifade edilmiştir (SG, 2021a). Sahil Güvenlik Komutanlığı sorumluluk alanında, mülki ve adli görevlerinin ifası sırasında 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu, 1934 yılında kabul edilmiş olan 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile diğer mevzuat hükümlerine göre hareket etmekte ve kendisine verilen görevleri jandarma ve polisine sahip olduğu yetki ve sorumluluklar ile aynı yetki ve sorumluluklar kapsamında yerine getirmektedir. Ülkemiz Sahil Güvenlik Komutanlığı 4 Bölge Komutanlığı'na (İstanbul'da konuşlu Marmara ve Boğazlar Bölge Komutanlığı, İzmir'de konuşlu Ege Deniz Bölge Komutanlığı, Mersin'de konuşlu Akdeniz Bölge Komutanlığı ve Samsun'da konuşlu Karadeniz Bölge Komutanlığı) bağlı 81 farklı üs ve limanda, 6300 personel ile 4 korvet, 100 adet sahil güvenlik gemisi, 76 adet küçük bot, 14 helikopter, 3 uçak ve 8 mobil radar gücünü konuşlandırarak faaliyetlerini yürütmektedir. Sahil Güvenlik Komutanlığı'na ait bu üs ve limanların 40'ü Ege ve Akdeniz sahillerinde yer almakta ve uluslararası göçmen kaçakçılığının esas rotası olan coğrafyada diğer kolluk kuvvetleriyle işbirliği içerisinde yoğun bir mücadele sergilemektedirler (SG, 2021b).

Türkiye, 2011 yılından itibaren Ortadoğu coğrafyasında yaşanan bir dizi uluslararası gelişmenin etkisiyle düzensiz göçmenlerin 'hedef' ya da 'transit' ülke olarak nitelendikleri bir yapıya bürünmüş ve ülkemize doğru kitlesel göç akışı yaşanmaya başlamıştır. Suriye İç Savaşı öncesi çok düşük sayılarda deneyimlenen düzensiz göçmen hareketlilikleri ve insan kaçakçılığı, süreç içerisinde hızla büyük rakamlara ulaşmış ve sınır güvenliği ile ülke içi emniyet faaliyetlerine büyük bir yük bindirmiştir. 2012 yılında 14.237 olan geçici koruma altındaki Suriyeli düzensiz göçmen sayısı, 2013 yılında 224.655, 2014'de 1.519.286, 2015'de 2.503.549, 2016'da 2.834.441, 2017'de 3.426.786, 2018'de 3.623.192, 2019'da 3.576.370, 2020'de 3.641.370 ve 2021 yılı sonu itibarıyla de 3.737.369 kişiye ulaşmış durumdadır (GİB, 2022). 2013-2015 yılları arasında Suriye'deki iç savaşa uluslararası aktörlerin ve farklı terör örgütlerinin doğrudan müdahil olması, ülkemize yönelik kitlesel kaçışa zemin hazırlamış ve Türkiye'ye giriş yapan düzensiz göçmen sayısı bu dönemde ivmelenerek artmıştır. Türkiye, yaşanan sorun karşısında 'açık kapı' politikası izleyerek, uluslararası hukuka bağlı ve insan haklarına saygılı bir göçmen politikasına sahip olduğunu dünya kamuoyuna göstermiştir. Halen düzensiz göçmenlerden sadece 51.067 kişinin ekonomik koşullar ve sağladığı sihi imkanlar nedeniyle ülkemizin 5 şehrindeki 7 geçici barınma merkezinde (Adana-Sarıçam, Hatay-Altınözü/Yayladağı/Apaydın, Kahramanmaraş-Merkez, Kilis-Elbeyli, Osmaniye-Cevdetiye) bulunması, % 98.7'sinin ise yerleşim yeri kayıt altında olmak şartıyla serbest dolaşım içerisinde yaşamlarını sürdürmesi bunun en açık göstergelerinden biridir. Ülkemizde geçici koruma altındaki Suriyeli erkeklerin % 51.2'si (1.033.852 kişi), kadınların ise % 45.8'i (793.057 kişi) 15-45 yaş arası grupta yer almakta ve AB üyesi ülkelerin farklı sektör ve pazarlarında emek yoğun işlerde sigortasız, güvencesiz ve kayıtsız biçimde çalıştırılmak üzere talep edilen yedek işgücü ordusunu oluşturmaktadır. Suriyeli göçmenlerin potansiyel vasıfsız işgücü olarak nitelenmesi, organize insan kaçakçılığı gerçekleştirme çabasındaki suç şebekelerince de değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu süreçte, düzensiz göçmen konumundaki Suriyeliler arasından ülkemizi transit ülke olarak algılayan ve gerek kara gerekse deniz yolu ile AB topraklarına geçmeye çalışan grupları hedefleyen insan kaçakçılığı girişimlerinde de sayıca artış yaşanmıştır. 2010 yılında ülke genelinde kolluk kuvvetlerince yakalanan göçmen kaçakçısı sayısı 1711 iken, bu sayı 2015'de 4471'e, 2016'da 3314'e, 2017'de 4641'e, 2018'de 6278'e, 2019'da 8996'ya, 2020'de 4282'ye ve 2021'de de 7918'e ulaşmış durumdadır (GİB, 2022). Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın tek başına gerçekleştirdiği operasyonlarda yakalanan göçmen kaçakçısı sayısı ise 2015'de 190, 2016'da 118, 2017'de 171, 2018'de 87, 2019'da 80, 2020'de 53 ve 2021'de 114 olmuştur.

Akdeniz'in ulus devletler düzeyinde güvenleştirilmesi çabalarının son yıllarda yetersiz kaldığına yönelik yorumlar, bu coğrafyadaki uluslararası güvenlik organizasyonlarının faaliyetlerini değerlendirmemizi zorunlu kılmaktadır. AB üyesi ülkeler kuruluşlarından itibaren uzunca bir dönem, Birliğin kuruluş amacı olan ekonomik piyasaların istikrar kazanması ve uluslararası ticaretin üye ülkeler lehine sonuç vermesi prensiplerinin ancak sınırların etkili bir biçimde korunarak güvenilir bir 'tek bölge' oluşturulmasıyla mümkün olacağını konusunu tartışmışlardır. 1990'lardaki küreselleşme dalgası ile bu koşulların somutlaşması için gerekli adımlar atılmaya başlamış; 1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması'yla ekonomik pazarda işbirliğine 'ortak dış politika ve güvenlik' ile 'adalet ve iç mevzuatın uyumu' ilkeleri eklenmiş ve 'tek bölge'nin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. İç mevzuatın uyumlandırılması ilkesi gereğince üçüncü ülke vatandaşlarının AB'ye girişlerinde izlenecek yöntemler, vize prosedürü, göç, sığınma, sınır ötesi suçların takibi gibi konularda üye ülkelerin ortak hareket etmesi hedeflenirken; insan, para ve emtia güvenliğinin sağlandığı bütüncül bir coğrafya oluşturulması amacıyla bir adım daha yaklaşılmıştır. 1990'ların sonundan itibaren entegrasyon sürecinin yoğunlaşmasına paralel üye devletlerin güvenlik taleplerinde de artış gözlemlenmeye başlamıştır. AB üyesi devletlerin dış sınırlarının korunmasının bir merkezden idaresi 2002 Sevilla Zirvesi'nde kararlaştırılmışsa da; üye devletlerin ulusal egemenlik haklarından feragat edeceklerine yönelik çekinceleri bu konunun bir süre daha geri

planda tutulmasına neden olmuştur. 2004 yılına gelindiğinde ise kısa adı 'Frontex' olan Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı'nın (European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union) faaliyete geçmesini sağlayan 25.11.2004 tarihli ve 2007/2004 OJL 349/12 sayılı Tüzük kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Tüzüğün 1'inci maddesi uyarınca Frontex'in kuruluş amacı gerek kişilerin serbest dolaşımı gerek özgürlük, güvenlik ve adalet alanı için dış sınır kontrolü ve gözetimi konusunda işbirliği yapılmasına duyulan gereklilik olarak tanımlanmıştır (Bilgin, 2017, s. 59). Bu amaç doğrultusunda Frontex, üye devletlerin sınır güvenlik otoritelerinin işbirliği içerisinde çalışmasına yardımcı olma ve AB dış sınırlarının idaresinin koordinasyonuna hizmet etme görevlerini üstlenmiştir. Kuruluş süreci sonrasında 863/2007 sayılı Tüzük ile Frontex bünyesinde 'Acil Sınır Müdahale Ekipleri' oluşturulmasına karar verilirken; 2011 yılında yapılan ikinci bir değişiklikle dış sınırların kontrolünde entegrasyonun sağlanmasına ve üye devlet sınır kontrol otoriteleri arasındaki işbirliğinin artırılmasına ilişkin yeni hükümler getirilmiştir. Yapılan düzenlemelerin Arap Baharı sürecinde yetersiz kalarak deniz sınırlarında güvenliği sağlayamaması nedeniyle Frontex'in yetki ve görevlerinde artışa gidilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda deniz sınırlarındaki gözetimi artıracak ve güncel güvenlik gereksinimlerine yanıt verecek 2016/1624 sayılı 'Avrupa Sınır ve Kıyı Güvenliği Tüzüğü' yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı'nın yetkilerinin genişletilmesi ve bu değişikliği yansıtmak adına kurumun adının 'Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Ajansı' olarak değiştirilmesi ve Frontex isminin kullanımına devam edilmesi hüküm altına alınmıştır.

Yeni Tüzüğün 8'inci maddesi ile Frontex'in faaliyet konuları üye devletlerle ortak operasyonlar düzenlemek, koordine etmek ve üye devletlere yardım amacıyla acil müdahalede bulunmak, arama kurtarma çalışmalarını desteklemek, Avrupa Sınır ve Sahil Koruma ekiplerini hazır hale getirmek, teknik ekipman havuzu yaratmak, araştırma, soruşturma ve parmak izi hizmetleri ile üye devletleri sıcak noktada desteklemek, organize sınır ötesi suç ve terör faaliyetleri ile savaşmak, Avrupa Sınır Gözetim Sistemi çalışmalarına ve araştırmalarına yardımcı olmak, sınır denetim ve kontrollerinde inovasyon ve araştırmalara katılmak şeklinde sıralanmıştır (Bilgin, 2017). Ancak Frontex'in sahada somutlaştığı birincil faaliyet deniz yoluyla AB topraklarına ulaşmaya çalışan düzensiz göçmenlerin sınırları geçmesine engel olmak ve imkanlar dahilinde onları geldikleri noktalara geri göndermektir. Faaliyetlerini üye devletlere yapılan çağrılar sonrasında üye devletlerce görevlendirilen personeller ve teknik ekipmanlarla gerçekleştiren Frontex'in ağırlıklı operasyon sahası İtalya, Yunanistan, Malta ve İspanya'dır.

"2006 yılında gerçekleştirilen 'Gate of Africa' isimli operasyonda, Kuzey Afrika'dan İspanya limanlarına gelen teknelerde kaçak yolcu aramak suretiyle kapsamlı sınır kontrolleri gerçekleştiren Frontex, 'Hera I-II ve III' olmak üzere yine İspanya deniz sınırında gerçekleştirilen operasyonlarda farklı bir statüde görev yapmıştır. Operasyonlardan ilkinde Kanarya adalarına gelen ve kimlik tespiti yapılamayan düzensiz göçmenlerin sayısını düşürmek amacıyla kimlik tespitinde görev alırken, ikinci ve üçüncü de, Birliğin Atlantik sınırının gözetim ve denetiminde yer alarak denizlerdeki can kaybının önüne geçmek öncelikli amaç olmak üzere yasadışı göç konusunda organize suçlarla mücadele etmek diğer bir amaç olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde öncelikli amacı Malta ve Lampedusa adasına yönelik düzensiz göç akışıyla mücadele olan 'Nautilus' isimli operasyonda da ev sahibi İtalya ve Malta'ya Birliğin güney deniz sınırlarının gözetim ve denetiminin sağlanmasında yardımcı olmuştur. Benzer şekilde 2008 yılından itibaren dönem dönem yürütülen 'Poseidon' operasyonlarında da Doğu Akdeniz'den Yunanistan ve İtalya'ya gelen düzensiz göçmen akışının önüne geçilmesi hedeflenmekte olup; Frontex, operasyonların her aşamasında görev yapmaktadır" (Bilgin, 2017, s. 62-63).

Merkezi Varşova'da bulunan ve AB'nin eylemsel ajanslarından biri olan Frontex, temelde üye ülkeler arasından birinin yasadışı göç hareketliliklerine maruz kalması halinde AB üyesi diğer ülkelerin sağlayacakları desteğin koordine edilmesini planlamaktadır. Ülkelerin sınır tipine göre deniz, kara ya da hava operasyonları gerçekleştiren ajans, koşullara göre 'risk analizi-planlama-uygulama-değerlendirme' döngüsü içerisinde girmektedir (Pawelczyk, 2015, s. 77). İlk aşamadaki risk analizi diğer görevler için de çok faydalıdır. Ajans, sınır geçiş noktalarından, uluslararası kuruluşlardan, ülke makamlarından, medyadan ve akademik araştırmalardan gelen bilgileri toplamaktadır. Bu bilgi, müdahale edilecek sınırdaki mevcut durumu raporlamak için de kullanılabilir. Frontex'de görev yapan uzmanlar sahip oldukları enformasyonu kullanarak duruma yönelik eylem planları oluşturmaktadırlar. Organizasyonda, göçmenlerin uyuşuklarının nasıl belirleneceği, suç grupları ve ağları hakkında nasıl bilgi toplanacağı, uyuşturucu kaçakçılığı ve çalıntı araçlar hakkında hangi hukuki süreçlerin yürütüleceği gibi farklı konularda uzmanlaşmış personeller görev yapmaktadır. Olağan koşullarda kendi ülkelerinde görev yapan ancak başka bir ülkenin onlara ihtiyacı olduğunda kolaylıkla ajansa yardım edebilen bu kişiler, planlama aşamasındaki kilit karakterlerdir. Hazırlanan planlar kapsamında ortak hareket başlatılmakta ve sonrasında sahada yaşananlar hakkında kapsamlı değerlendirmeler yapılmaktadır. Uygulama aşamasında dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da suçun mağdurları ile suç işleyenlerin ayırt edilmesidir (Pawelczyk, 2015).

Ajansın deniz gücü yönetim merkezleri Doğu Akdeniz'de Pire-Atina ve Batı Akdeniz'de Madrid olmak üzere düzensiz göçmen rotasındaki iki kritik noktada olup, operasyonlar bu merkezlerden idare edilmektedir. Küresel salgının başlamasının hemen öncesinde Türk-Yunan kara sınırına toplanan düzensiz göçmenlerin Edirne üzerinden sınırı geçmeye çabaları 'Meriç 2020 Acil Sınır Müdahale' operasyonu ile durdurulurken, yine Ocak-Mart 2020 döneminde 500'e yakın personel ile yürütülen 'Ege 2020 Acil Sınır Müdahale' çerçevesinde düzensiz göçmenlerin özellikle 5 Yunan adasına (Evros, Lesvos, Chios, Samos ve Kos) geçmelerine engel olunmuştur (Frontex, 2021c). Frontex'in deniz operasyonlarının asıl amacının yaşanan can kayıplarının önlenmesi olduğu sıklıkla ifade edilmekle birlikte, göçmen teknelerinin denize elverişliliği, devletlerin kurtarma yükümlülükleri dahi göz önüne alınmaksızın başka yöne veya üçüncü bir ülkeye geri itilmelerinin veya açık denizde bırakılmalarının bu amaca ne kadar uygun olduğu, kanaatimizce gerek uluslararası hukuka gerekse de AB hukukuna göre yeniden sorgulanmalıdır. Yakın dönem bir örnek olarak 2021 yılında Frontex'in göçmenleri Ege'de Türkiye'ye yasa dışı olarak geri itmesiyle ilgili açılan AB iç soruşturmasında hakları ihlal ettiğine dair 'yeterli kanıt bulunamadığı' sonucuna varılmış, ancak resmi raporlarda yer alan 5 olayla ilgili iddialara hiçbir cevap verilmemiştir. Brüksel merkezli 'EU Observer' internet sitesi, Frontex'ten temin ettiği belgelerle Atina hükümetinin Yunan Sahil Güvenliği'ne sığınmacıları Türk kara sularına geri itme yönünde talimat verdiğini ortaya koymuş; Almanya'da yayımlanan Der Spiegel dergisinin de iddiaları haberleşmesinin ardından 7 Avrupa ülkesinin uzmanlarından oluşan özel bir çalışma grubu durumu inceleyerek konuyla ilgili bir rapor hazırlamıştır. Raporla, Frontex'in Ege denizinde göçmenlerin Yunanistan tarafından Türkiye'ye geri itilmesinde temel hakları ihlal ettiğine dair 'yeterli kanıt bulunmadığı' kaydedilmiştir. Yürütülen kurum içi soruşturmada ise, suçlamalara konu olan 8 vakada Frontex'in 'kusuru' bulunmadığı, diğer 5 şikayete ilgili ise 'makul şüphenin ötesinde olayların tamamen çözülmesinin mümkün olmadığı' sonucuna varıldığı açıklanmıştır. Frontex Direktörü Fabrice Leggeri, Avrupa Parlamentosu'nda Frontex ile ilgili inceleme grubu üyelerinin sorularını yanıtlarken, "Nihai raporda Frontex'in temel hakları ihlal edilmesine katıldığına veya bu tür ihlallerde bulunduğu dair kanıtlara dayalı bir sonuç bulunmamaktadır" diyerek ajansın politikalarını savunmuştur (Euronews, 2021a). Geri itme sürecine maruz kalan göçmenlerin açık ifadelerine ve çok sayıda uluslararası medya kuruluşunun bu durumu eksiksiz biçimde belgelemesine rağmen Yunan hükümetinin göçmenleri Türkiye'ye zorla geri gönderdiğini reddetmesi, uluslararası hukukun açık ihlalini gizleme çabası olarak değerlendirilmelidir. Türkiye, bu türden bir uluslararası hukuk ihlali sürecine tepkiyi en üst makamları

aracılığıyla dillendirmektedir. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, 28 Aralık 2021 tarihinde yapılan Sahil Güvenlik Komutanlığı 2021 Yılı Değerlendirme Toplantısı'nda yaptığı konuşmada, "Önümüzdeki en önemli mesele, elbette ki düzensiz göçle mücadeledir ve burada özellikle Yunanistan tarafından yapılan geri itmeler hem ciddi bir sorundur hem de bütün dünyanın gözünün içine baka baka insanlık suçudur. Yunanistan unsurları, sınırlarına ulaşan düzensiz göçmenlerin yüzde 83'ünü geri itmektedir" açıklamasını yapmış ve "Frontex yüzyılımızın kara kurumudur ve kollarına siyah bant takmak zorunda olan bir kurumdur. Hayatları boyunca bunun sorumluluğunu üzerlerinde hissedeceklerdir. Temiz bir kurum değildir. Avrupa medeniyeti ve Avrupa, bu kurumun hesabını verecektir. Dünyanın en kirli kurumu Frontex'tir. Avrupa bu kurumdan vazgeçmelidir. Yargılamalarını yapmaktadırlar, bu yargılamaların sonunda Frontex kurumu mahkum olmalıdır ve elini ayağını dünyadan çekmelidir. Yirmi birinci yüzyıldaki Avrupa'nın hakikaten kara zihniyetinin en önemli temsilcisi Frontex kurumudur" değerlendirmesinde bulunmuştur. Yine bu toplantıda küresel salgın süreci olarak değerlendirebileceğimiz bir zaman aralığı olan 28 Şubat 2020-21 Aralık 2021 tarihleri arasında düzensiz göçmenleri geri itme sebebiyle sahillerimizde 1430 deniz olayının kaydedildiği ve bu olaylarda toplam 42.879 göçmenin ölümden kurtarıldığı bilgisi paylaşılmıştır (AA, 2021). Mevcut durum, Frotex'in yüklenmiş olduğu deniz kolluk kuvveti, deniz arama ve kurtarma faaliyetleri ve deniz sınır karakolu görevlerinden hiçbirini eksiksiz biçimde yerine getiremediği gibi, yeni sorunlara da neden olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir.

4. Küresel Salgın Süreci ve Düzensiz Göçmenlere Yönelik Etkisi

Uluslararası ilişkiler teorisyenleri ve kamu güvenliği uzmanlarınca yirmi birinci yüzyıl 'uluslararası terörizm ile küresel savaş', 'iklim değişikliği ile mücadele', 'küresel göç ve insan hareketliliklerinin kültürel sonuçları', 'dijital teknolojiler ve iletişim kaynaklı toplumsal dönüşüm' gibi başlıklar çerçevesinde sınıflandırılıp analiz edilmeye çalışılmaktaysa da, son çeyrek yüzyılda insani gelişime ve güvenliğe damga vuran süreçlerin 'global sağlık yönetimi' başlığı çerçevesinde derlenmesi gerektiği açıktır. Geçen yüzyılda gerek hastalıkların tedavi yöntemlerindeki gelişmeler, gerek sağlık teknolojilerindeki keşifler ve ilerlemeler, gerekse de koruyucu halk sağlığı hekimliği anlayışının ulusal sağlık sistemlerince kabul görmüş ve yaygınlaştırılmış olması; 2000'li yıllarda insan sağlığına ilişkin pek çok teşhis ve tedavi sorununun çözüleceğine, dünya genelinde bulaşıcı hastalıkların kontrol edildiğine, sağlık teknolojilerinin desteğinde yaşam kalitesinin zirvesine ulaşılmış bir 'bedenen ve ruhen esenlik hali'ne kavuşulacağına dair beklentilerin açığa çıkmasına neden olmuştur. Ancak bu beklentilerin –şimdilik (!)– boşa çıktığı ifade edilebilecektir. Özellikle Afrika ve Asya'da temiz suya erişim güçlüğü'nün ve çevre kirliliğinin neden olduğu bölgesel salgınlara, 2003 yılında solunum yolu virüsü SARS, 2005 yılında kuş gribi virüsü H5N1, 2009 yılında domuz gribi virüsü H1N1, 2014 yılında negatif polariteli RNA virüsü Ebola, 2015 yılında solunum yolu virüsü MERS gibi patojenlerin yol açtığı küresel salgınlara da eklenmesi sonrasında insan yaşamına yönelik global riskler hızla artış göstermiştir. "HIV/AIDS, verem ve sıtma gibi diğer hastalıklar birçok gelişmekte olan ülkede yaygın şekilde görülmeye devam etmekte ve birçok durumda ilaca dirençli türleriyle ölümcül geri dönüşler gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda Batı'daki ve başka bölgelerdeki devletler biyolojik silahlarla terör saldırısı gerçekleştirilmesinin olası sonuçları konusunda endişe etmektedir" (Elbe, 2017, s. 335). Son olarak da 2019 yılının son günlerinde başlayıp 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) küresel salgın ilan etmesiyle somutlaşan SARS Cov-2-19 pandemisi gibi insan yaşamının sürdürülebilirliği ve güvenliği konularında karşı karşıya kalınan tehditler, 'global sağlık yönetimi' olarak tanımlayabileceğimiz bir dizi karar alma sürecine odaklanmamızı zorunlu kılmıştır.

Sağlık alanında yaygınlaşma eğilimine giren salgınlar, geleneksel güvenlik stratejilerini mekan ve zaman düzeyinde sarsmakta ve iletişim gündeminin merkezine 'en çok mağdur olanları' almaktadır. Co-

rona virüs (SARS Cov-2-19) pandemisinde de gözlemlendiği gibi karantinalar ve seyahat kısıtlamaları, bireylerin güvenlik algısında mekanın muğlaklaşmasına neden olmakta; insan ilişkilerinde ‘yakınlık’ artan risklere ‘mesafe’ ise güven duygusuna işaret etmeye başlamaktadır. “Dış kaynaklı tehdit olarak tanımlanan virüsler, mekan bağlamında toplumsal güvenlik sorunlarını tartışmaya açmakta ve kişisel fayda ile kolektif çıkar arasında uyumsuzluğu belirginleştirmektedir” (Özdemir ve Tellan, 2021, s. 216). Göç eyleminin, özellikle de küresel ölçekte düzensiz göçmen hareketliliklerinin, doğrudan doğruya mekan ile bağlantılı olması, insan güvenliği anlayışında ulus-devlet odaklı yaklaşıma sınır aşırı perspektiflerin de eklenmesi gerektiğini bizlere hatırlatmaktadır. Düzensiz göçmenliğin çok kısa zaman diliminde mekanlar arası kitlesel hareketliliğe dayalı işleyişi, salgın koşullarında hedef ya da transit coğrafya konumundaki ülkelerin büyük bir sağlık yönetişimi yükü altına girmesine neden olmaktadır. Evrensel sağlık hizmetleri sunumunda temel ilkeler olarak sıralanan uygulanabilirlik (availability – bireyin gereksinimlerini karşılanabilmesi için yeterli sayıda sağlık hizmet sunucusunun ve hizmet biriminin var olması), erişilebilirlik (accessibility – sağlık hizmetlerine evde, işte, okulda, tatilde, toplumsal alanlarda, insan günlük yaşamının tüm mekanlarında erişilebilmesi ve erişim sürecinde herhangi bir güvenlik sorunuyla karşılaşmayacağına ve ayrımcılığa uğranılmayacağına garanti altına alınması), hizmet kalitesi (quality – sağlık hizmetlerine ulaşılmasının teknik, içerik ve sunum bakımından kaliteli, güvenli ve kolay olması), ödenabilirlik (affordability – hizmet sunumunun insan onuru ve yaşam sürdürülebilirliğini ortadan kaldırmayacak ölçekte ücretlendirilmesi ve kamu yönetimince desteklenmesi) ve kabul edilebilirlik (acceptability – sağlık hizmetlerinin psikolojik durum, sosyolojik yapı ve kültürel kodlarla uyumlu, cinsiyete bağlı talepleri gözetilen bir içerikte güncellenebilmesi) çerçevesinde yapılan değerlendirmeler, SARS Cov-2-19 pandemisinde Türkiye’nin örnek bir strateji izlediğini ortaya koymaktadır (Ertem ve Keklik, 2019). Ülkemizde geçici koruma statüsüne sahip olan düzensiz göçmenler, Sağlık Bakanlığı’na bağlı sağlık kuruluşlarına doğrudan başvurabilmekte; ikamet ettikleri ildeki tüm sağlık hizmetlerinden vatandaşlarımızla aynı şekilde ve ücretsiz olarak faydalanabilmekte; gerekli görüldüğü takdirde özel sağlık kurumlarına ya da üniversitelerin araştırma hastanelerine sevk edilerek tedavilerine orada devam etme imkanı tanınmakta ve usulüne uygun olarak reçete edilen ilaçları eczanelerden ücretsiz olarak alabilmektedirler. Ayrıca göçmenlerin pandemi sürecinde ücretsiz olarak yürütülen inaktive ve MRNA aşı hizmetlerinden de herhangi bir ayırım gözetilmeksizin yararlanmaları sağlanmıştır.

Corona virüs (SARS Cov-2-19) pandemisi 17 Kasım 2019 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti’nin Hubei bölgesindeki Wuhan şehrinde ilk vakanın görülmesi sonrasında açığa çıkmıştır. İnsandan insana bulaşan şiddetli akut solunum yolu enfeksiyonu önce Uzakdoğu Asya coğrafyasında hızla yayılmış, ardından Avrupa, Kuzey ve Güney Amerika ülkelerinde görüldüğü rapor edilmeye başlamıştır. Mart 2020’de küresel salgının merkez üssünün Avrupa olduğu bildirilirken, 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü’nce (WHO) küresel salgın olarak ilan edilmiştir. Bu çalışmanın tamamlandığı Şubat 2022 itibarıyla dünya genelinde 415 milyonu aşan onaylanmış vakanın bulunduğu ve 5.849.234 hastanın virüs kaynaklı olarak öldüğü tespit edilmiş durumdadır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre toplam vaka sayısı Haziran 2020’de 10 milyona, Ağustos 2020’de 25 milyona, Kasım 2020’de 50 milyona, Ocak 2021’de 100 milyona, Ağustos 2021’de 200 milyona, Ocak 2022’de 300 milyona, Şubat 2022’de de 400 milyona ulaşmış durumdadır. Dünya genelinde her ülke karantina, kısmi sokağa çıkma yasağı, seyahat kısıtlaması ve bölgesel giriş-çıkış yasağı gibi farklı uygulamalarla pandemiyi kontrol altına alınmaya çalışırken; pandemi sürecinde yüz yüze eğitime ara verilerek kurumlar uzaktan eğitim programları uygulamaya başlamış, spor, sanat ve kültürel alanlardaki toplu etkinliklere ara verilmiş, tiyatro, sinema, kahvehane, lokanta gibi kapalı mekan faaliyetleri durdurulmuş ya da sınırlandırılmıştır. Dünya genelinde sosyal izolasyon politikalarına yönelmesiyle birlikte pandeminin ilk döneminde ülke içi ve ülkeler arası insan hareketlilikleri neredeyse durma düzeyine gelmiştir. Küresel ölçekte, ulaşım, nakliye ve taşımacılık hizmetlerinde toplam 108.000

seyahat kısıtlaması kararı alınmış ve farklı ülkelerde farklı düzeylerde bu kısıtlamalara halen devam edildiği de görülmektedir. Yine dünya genelinde havayolu ile seyahat yapan yolcu sayısı 2019 yılında 4,5 milyar iken 2020 yılında 1,8 milyara 2021 yılında da 2,3 milyara düşmüş durumdadır (ICAO, 2022). Pandemi sürecinde iş, turizm ya da etkinlik kaynaklı insan hareketlilikleri keskin bir düşüş içerisinde girmiş ve ulus-devletlerin, uluslararası toplumların, ekonomik sektörlerin ve kültürel sistemlerin işleyişi adeta küresel ölçekte test edilmiştir. Aralık 2020'de başlayan virüse karşı aşı çalışmaları ise kısa sürede etkisini göstermiş ve dünya genelinde en az 1 doz aşısını olan birey sayısı Haziran 2021'de 1 milyara, Ağustos 2021'de 2,5 milyara Kasım 2021'de 4 milyara erişmiş ve küresel ölçekte Şubat 2022'de iki doz aşısını tamamlayıp bir doz hatırlatma aşısını yaptırmış olan (3 doz aşı) insan sayısı 1 milyarı aşmıştır. Salgın ırk, cinsiyet, yaş ya da etnik özellikler gibi farklılıklara bağlı bulaşma ya da hastalık seyri göstermemekte, hemen her grubu benzer biçimde etkilemektedir. Solunum yoluyla bulaşım sıklığının yüksek olduğu corona virüs, kalabalık ve iyi havalandırılmayan ortamlarda bireyleri birkaç dakika içerisinde infekte edebilmektedir. Bu kapsamda, düzensiz göçmenlerin günlük yaşamlarını sürdürdükleri mekanların virüsün yayılımına uygun olduğu ifade edilebilecektir.

Salgının başlaması ve 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü'nce 'pandemi' olarak ilan edilmesiyle birlikte dünya genelinde insanlar hızla psikolojik ve sosyolojik bir dönüşüm sürecine girmişlerdir. Çok kısa sürede mesafe, temizlik, korunma, bulaşıcılık, aşı, sağlık hizmetlerine erişim, karantina gibi kavramlar bir bütün olarak insanlığın günlük yaşam pratikleri içerisinde karşılık bulmaya başlamış ve ulus devletlerin ülke içi ve ülkeler arası insan hareketliliklerini kısıtlayıcı kararlar aldığı gözlemlenmiştir. Hiç şüphe yoktur ki, bu süreçten en çok etkilenen insan topluluğu farklı coğrafyalarda yaşamlarını sürdüren farklı kültürlerden göçmenler olmuştur. Düzensiz göçmenlerin pandemi öncesi dönemdeki hareketliliklerine bakıldığında, 2015 yılında AB üyesi ülkelerin topraklarına farklı rotalar üzerinden yaklaşık bir milyon Suriyeli göçmenin göç ettiği tespit edilmiştir. Bu durum, 2016 yılında Frontex'in de yeniden organize edilmesi de düşünüldüğünde, AB'nin daha katı bir deniz sınır güvenliği politikası benimseyeceğinin de habercisi olmuştur. Özellikle Ege ve İtalya sahillerinde mülteci botlarını durdurmak ya da geri itmek için AB sınır güvenlik güçlerinin gemilerle yüksek süratli manevralar yapması bu botların alabora olmasına, botlardan çok sayıda kişinin -özellikle çocuk ve kadın göçmenlerin- düşerek boğulmalarına neden olabilmektedir. Benzer biçimde, yasal göç yollarının tıkanmış olması, göçmenlerin yasadışı yollardan AB üyesi ülkelere girme amacına odaklanmalarına sebep olmakta ve kısa sürede göçmen kaçakçılarının eline düşerek yüksek riskli yolculuklar gerçekleştirmelerine zemin hazırlamaktadır. Deniz ve hava koşullarının getirdiği risklere, sınır güvenliği unsurlarından kaçma çabaları da eklendiğinde gerekli malzeme ve donanımdan yoksun, çoğu yeterince ya da hiç yüzmeye bilmeyen, göç etmeye çalıştığı coğrafyanın güvenlik ve sağlık ekipleriyle doğru düzgün iletişim kuramayan düzensiz göçmenlerin gerçekleştirdikleri bot yolculuklarının olası sonuçları kolayca öngörülebilecektir. Mevcut koşullara, Yunanistan, İtalya, Malta gibi ülke halklarının 'göçmenler tarafından istila ediliyoruz!' şeklinde özetlenebilecek korku psikolojisi ve hükümetlerinin bunu körükleyen ırkçı ve etnik ayrımcı söylemleri de eklenildiğinde, pandemi öncesi durumun net bir fotoğrafı çekilmiş olacaktır.

Pandemi sürecinde, düzensiz göçmen botlarını kurtarma ve sahile ulaştırma amacıyla girişimlerde bulunan ulusal-uluslararası sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının kısıtlamalar ve karantinalar nedeniyle durdurulması, sahanın bütünüyle güvenlik idarelerinin denetimine bırakılmasına yol açmıştır. Özellikle Yunanistan Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Frontex görev güçleri sistematik biçimde tekneleri taciz etme, botları geri itme ve kıta sahanlığı ihlalleriyle Ege Denizini adeta terörize etmektedir. Farklı örneklerde, Yunanistan'ın adalara çıkan düzensiz göçmenleri asker veya polis güçleri eşliğinde zorla can sallarına bindirip yeniden denize saldıkları ya da düzensiz göçmenlere sığınma kamplarında sistematik şiddet uygulayarak, Türkiye'ye geri dönmeye zorladıkları bilinmektedir. Türkiye ise bir yandan düzensiz göçmenlere

dil.
4.5
'an-
miş
leta
sini
stos
sını
lgun
tek-
uğu
'de-
sün

me-
dir.
gibi
ulus
Hiç
iren
kle-
nil-
ize
ı de
için
na,
ola-
AB
line
mın
do-
nlık
yol-
gibi
i ve
cesi

bu-
yile
ikle
me,
rde,
bin-
ula-
lere

sahip çıkan 'ahlaki pozisyon'unu korurken öte yandan ALO 158 Sahil Güvenlik Komutanlığı Acil Yardım Hattı, Sahil Güvenlik Komutanlığı Mobil Uygulaması gibi kanallardan gelen yurttaş bilgilendirme ve ihbarları ile kolluk güçlerinin istihbarat çalışmalarına dayalı olarak deniz yoluyla yürütülen göçmen kaçakçılığı ile mücadelesini sürdürmektedir.

2021 yılının ilk 9 ayı itibariyle Avrupa Birliği'ne yönelik yasadışı sınır geçişlerinin sayısı % 68 artarak 133.900'e yükselmiştir. Bu rakam yasadışı sınır geçişlerinin sayısının 91.000 olduğu, (SARS Cov-2-19) küresel salgının patlak vermesinden önceki 2019 yılına göre % 47 oranında daha fazladır. Sadece 2021 yılı Eylül ayında Avrupa'ya ana göç rotaları üzerinden 23.630 yasadışı giriş yapılmış olup; bu rakam 2019 yılı Eylül ayına kıyasla % 17'lik ve pandemi kaynaklı sınır kısıtlamalarının yürürlükte olduğu 2020 Eylül'üne kıyasla ise % 40'lık bir artışa denk düşmektedir. Pandemi sürecinde en yüksek oranda artan yasadışı giriş rotaları Orta Akdeniz ve Batı Balkanlar olarak kaydedilmiştir (Frontex, 2021a). Akdeniz ve özellikle Orta Akdeniz rotası, halen dünyanın en fazla can kaybı verilen göç yolları arasında yer almaktadır. BMMYK'nın resmi rakamlarına göre Ocak 2019-Aralık 2020 döneminde -denizlerdeki göçmen ölümlerine ilişkin sistematik izleme ve kamuya açık raporlama eksikliği nedeniyle rakamlar kesin olmakla birlikte- en az 2239 göçmenin Orta Akdeniz rotasından Avrupa'ya geçmeye çalışırken boğularak öldüğü ya da kaybolduğu bildirilmiştir (Frontex, 2021b). Bu süreçte Türkiye'deki düzensiz göçmenlerin botlarla Yunanistan ve İtalya'ya geçiş çabaları özellikle 2020 ve 2021 yıllarının ilk yarısında duraklama eğilimine girmişse de, Sahil Güvenlik Komutanlığı'mızca 2020 yılı genelinde 624 kurtarma olayında 19.570 göçmenin, 2021 yılında da 848 kurtarma olayında 23.676 göçmenin kurtarılacak karaya ulaştırıldığı bilinmektedir. Bu durum daha önceki yıllarda tespit edilen botlarla göç girişimleri (2015 yılında 2430, 2016'da 833, 2017'de 495, 2018'de 686 ve 2019'da 1761 düzensiz göç olayı) ile karşılaştırıldığında durumun stabil bir özellik göstermeye başladığını bizlere söylemektedir (SG, 2022).

Tablo 2. Pandemi Sürecinde Karasularımızda Gerçekleşen Düzensiz Göçmen Olayları

Tarih	Düzensiz Göç Olayı	Kurtarılan Düzensiz Göçmen Sayısı	Tarih	Düzensiz Göç Olayı	Kurtarılan Düzensiz Göçmen Sayısı
Ocak 2020	2014	2014	2014	2014	2014
Şubat 2020	2015	2015	2015	2015	2015
Mart 2020	2016	2016	2016	2016	2016
Nisan 2020	2017	2017	2017	2017	2017
Mayıs 2020	2018	2018	2018	2018	2018
Haziran 2020	2019	2019	2019	2019	2019
Temmuz 2020	2020	2020	2020	2020	2020
Ağustos 2020	2021	2021	2021	2021	2021
Eylül 2020	2018	2018	2018	2018	2018
Ekim 2020	2019	2019	2019	2019	2019
Kasım 2020	2020	2020	2020	2020	2020
Aralık 2020	2021	2021	2021	2021	2021
2020 Yılı Toplamı					

Kaynak: SG, 2022

Düzensiz göçmenleri pandemi sürecinde en şiddetli düzeyde etkileyen olay ise yaygınlaşan ve sistematikleşen 'geri itme' olmuştur. Geri itme, göçmenlere karşı yerleşik bir önyargıyı ortaya koymakta ve AB üyesi devletlerin uluslararası sınırlarda, göçmenlerin insan haklarını korumaya yönelik uluslararası yükümlülükleri reddettiklerini göstermektedir. 2 Temmuz 2020'de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Özel Raportörü Felipe Gonzales Morales, Madrid Carlos III Üniversitesi tarafından düzenlenen 'Koronavirüs (COVID-19) Salgını Sürecinde Göçmenlerin İnsan Hakları' konulu bir konferansta göç bağlamında uluslararası düzeyde kabul görmüş bir tanımın yokluğunda, "devletler tarafından alınan kararlar, bazen üçüncü ülkeleri veya devlet dışı aktörleri de kapsayan çeşitli önlemler doğrultusunda, sığınmacılar da dahil olmak üzere uluslararası bir sınırı, bir ülkenin karasularını ya da uluslararası suları geçmeye çalışan göçmenlerin, insan haklarının korunması ihtiyaçları konusunda bireysel bir değerlendirme yapılmaksızın geride bırakmaya çalıştıkları ülkeye, bölgeye ya da denize geri gönderilmeye zorlanmaları"nın geri itme olarak tanımlanmasını önermiştir (UN Human Rights Council, 2021). Bu tanım çerçevesinde geri itme uygulaması yaygın görülen bir eylem olarak nitelenebilecektir. Geri itme, caydırıcılık, cezalandırma veya daha geniş ölçekli uluslararası stratejilerinin bir parçası olarak göçmenleri hedef almanın bir ölçütüdür. Geri itme uygulamaları, sınırlarda fiziksel engellerin ve gelişmiş gözetim ve caydırıcı ekipmanların konuşlandırılmasıyla birlikte göçmenler için hayati tehlike arz eden riskler açığa çıkarmaya taşınmaktadır. Her yıl binlerce göçmen uluslararası kara ve deniz sınırlarını geçmeye çalışırken trajik bir şekilde ölmektedir. Sınırlardaki yetkililer tarafından yapılan müdahalelerde ve geri itmede güç kullanımı, göçmenlerin transit geçişteki kişisel sağlık ve güvenliklerini derinden etkilemektedir. Doğu Akdeniz göç rotası üzerinde yer alan Yunanistan, Frontex ile işbirliği içerisinde, gerek ulusal gerekse AB ortak sınır operasyonlarının bir parçası olarak kara sınırında ve denizlerinde özel güvenlik devriye ekipleri görevlendirmektedir. Bu ekiplerin görev aldığı olaylarda Ege Denizi'nde, özellikle de Rodos, Samos (Sisam) ve Simi (Sömbeki) adalarında, geri itmede bir artış olduğu belgelenmiş ve 2020 yılı Mart-Aralık ayları arasında 9.798 düzensiz göçmenin dahil olduğu 321 olay kayıtlara geçmiştir. Özel Raportör Felipe Gonzales Morales, dayak, elektrik verme, nehirden zorla geçirme, kıyafetlerinin çıkarılması, cinsiyete duyarlı olmayan vücut aramaları ya da başlarının çapraz şekilde boyanması gibi insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz bırakılan göçmenlerin geri itilmelerinin, uluslararası norm ve standartları ihlal eden her türden güç kullanımını da içerdiğine dair endişelerini uluslararası kamuoyu ile paylaşmıştır (UN Human Rights Council, 2021).

Geri itme bazen bir cezalandırma ve sözde caydırıcılık olarak da gerçekleştirilmekte ve göçmenleri düzensiz geçiş sonrasında veya uluslararası bir sınırı geçmeye teşebbüs etmeleri durumunda, hukukta olması gereken korumalardan mahrum bırakılmaktadır. Geri itme kapsamında eylemi yapanlara ceza verilmemesi oldukça yaygın bir durumdur. Birçok ülkede göçmenlerin adaletle erişimi kısıtlıdır; kendilerine yapılan insan hakları ihlalleri üzerinde durulmamaktadır; bu ihlalleri gündeme getirecek bir kamuoyu ya da önleyecek iç denetim mekanizması bulunmamaktadır ve güvenlik güçlerinin hukuk dışı eylemlerinin açığa çıkarılmasının ülke kamu idaresinin başarısızlığı olarak görüleceği düşünüldüğünden olayların üstü kapatılmaktadır. Ülkelerin sınırlarındaki bağımsız insan hakları izleme kurumlarının yetkilileri sınırlı sayıda ve devletlerin işbirliği olmadan geri itme de dahil olmak üzere insan hakları ihlalleri veya sui-istimalleri önlenemeyecektir. Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye 1963 yılında getirilen Ek 4'üncü Protokol'ün 4. maddesindeki "yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi yasaktır" hükmü, geri itmenin uluslararası hukuka aykırılığını açıkça göstermektedir. Topluca sınır dışı etme, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce yabancı uyrukluları ülkeden ayrılmaya zorlayan her türlü tedbir olarak nitelenmekte; böylelikle kara sınırlarını geçenlere ve göçmen botları ile karasularına girenlere yönelik geri gönderme amaçlı müdahalelerin insan haklarına aykırı eylem olarak görülmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Türkiye ile jeopolitik gerilimi artırarak AB içi diplomasiye yönelik Yunanistan, Mart 2020’de Türkiye üzerinden hareket ile kara ve deniz sınırlarını geçmeye çalışan sığınmacılara karşı sert bir yaklaşım izleyeceğini açıklamıştır. Pandeminin başlangıcında benimsenen bu strateji (sınır ötesi insan hareketliliklerinin ülkenin ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak nitelenmesi), AB hukuku kapsamında koruma arayan kişilere sağlanan insan hakları standartlarının ve usule ilişkin garantilerin ihlal edileceğinin habercisi ve yapılacak olanları haklı çıkarma çabasını bizlere göstermiştir. Bu dönemde görülen sınırlardaki sistematik geri itmeler ve uluslararası hukuka aykırı gayri resmi geri göndermeler, AB’nin güneydoğu sınır politikalarındaki sertleşmenin en açık ifadesi olmuştur (Cortinovis, 2021). Devletlerin virüsün Avrupa’ya yayılmasına karşı koymak için getirdiği sınır kapatma ve seyahat kısıtlama kararları, hem AB içi hem de AB dışı hareketliliği etkileyerek, uluslararası korumaya ihtiyacı olan göçmenlerin Avrupa ülkelerine sığınma talebinde bulunmalarını zorlaştırmıştır. Buna paralel olarak, pandemi öncesi başlayan ve 2020 yılı boyunca da devam eden biçimde, AB dış sınırlarında sığınmacıların gayri resmi geri dönüşlerinin ve reddedilmelerinin yaygınlaştığına ilişkin raporlar çoğalmaya başlamıştır. Sadece Yunanistan sınırları değil, AB’nin dış sınırlarının farklı noktalarında (Batı Balkanlar ile Orta ve Batı Akdeniz rotaları da dahil olmak üzere) geri itmeler belgelendirilmeye başlamıştır (Cortinovis, 2021).

Tablo 3. Geri İtmeler ve Temel Hak İhlallerini Ele Alan Bazı Raporlar (Eylül 2018–Kasım 2020)

Tarih	Yetkili Kurum	Rapor Edilen Şiddet Türü	Hangi Sınır?
Kasım 2020	Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi’nin 13-17 Mart 2020 tarihleri arasında ziyareti ile ilgili Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor	İnsanlık dışı ve aşağılayıcı muamele teşkil eden gözaltı koşulları, geri itmeler, polis tarafından gözaltına alınan göçmenlere kötü muamele	Yunanistan-Türkiye
Eylül 2020	Hırvatistan Ombudsmanlığı, 2019 yılı Ulusal Önleme Mekanizması Faaliyetlerinin Performansı Raporu	Geri itmelerin bağımsız ve etkili bir şekilde soruşturulmaması, uygunsuz polis davranışı	Hırvatistan-Bosna Hersek, Hırvatistan-Sırbistan
Aralık 2019	Yunanistan Ombudsmanlığı, Ulusal Keyfi Olayların İncelenmesi Mekanizmasının Raporu	İrkçi motivasyonla fiziksel bütünlüğün ihlali	Yunanistan-Türkiye
Kasım 2019	Hırvatistan Ombudsmanlığı, 2018 yılı Ulusal Önleme Mekanizması Faaliyetlerinin Performansı Raporu	Uygunsuz polis davranışı, fiziksel şiddet, toplu sınır dışı etme	Hırvatistan-Bosna Hersek, Hırvatistan-Sırbistan
Ekim 2019	BMMYK, Umutsuz Yolculuklar Raporu Ocak – Eylül 2019	Dayak, şiddet, geri itme, geri gönderme	Hırvatistan, Yunanistan, Macaristan ve Romanya’nın dış sınırları

Haziran 2019	Avrupa Konseyi Parlamentar Meclisi, Göç, Mülteciler ve Yerinden Edilmiş Kişiler Komitesi, Avrupa Konseyi üye devletlerinde geri itme politikaları ve uygulamaları konulu rapor	Toplu sınır dışı etme, geri itme, polis tarafından fiziksel şiddet, göçmenlerin eşyalarına zarar verme, idari veya yasal prosedürlere erişim izni verilmemesi, geri gönderme	Hırvatistan-Bosna Hersek, Macaristan-Sırbistan, Yunanistan-Türkiye, Bulgaristan-Türkiye, Polonya-Beyaz Rusya, İspanya-Fas
Nisan 2019	Avrupa Konseyi Göç ve Mülteci Özel Temsilcisinin (24-27 Temmuz ve 26-30 Kasım 2018 tarihlerindeki ziyaretleri kapsamında) Bosna-Hersek ve Hırvatistan Hakkında Bilirkişi Eylem Heyeti Raporu	Özet iadeler, kötü muamele, köpek ısırılmaları, el koyma ve mülkün yok edilmesi	Hırvatistan-Bosna Hersek
Şubat 2019	Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi'nin 10-19 Nisan 2018 tarihleri arasında ziyareti ile ilgili Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor	Fylakio'da yer alan merkezdeki kötü koşullar (yetersiz hijyen, aşırı kalabalık, açık alana sınırlı erişim), çocuklar için yetersiz tedarik, geri itmeler	Yunanistan-Türkiye
Şubat 2019	İspanya Ulusal Araştırma Konseyi, BMMYK ve İspanya hükümetince ortaklaşa hazırlanan İspanya'ya Gelen Mülteciler ve Göçmenler Raporu	Psikolojik ve fiziksel istismar	İspanya-Fas
Eylül 2018	Avrupa Konseyi Göç ve Mülteci Özel Temsilcisinin (18-24 Mart 2018 tarihlerindeki ziyaretleri kapsamında) İspanya Hakkında Bilirkişi Eylem Heyeti Raporu	İspanya'nın artan göç akışlarıyla yüzleşmesine nasıl yardımcı olacağına dair somut öneriler	İspanya-Fas

Kaynak: FRA, 2020.

Pandemi sürecinde göçmenler, başta Yunanistan ve Hırvatistan olmak üzere AB sınır ülkelerindeki özel güvenlik birimleri tarafından zaman zaman şiddet de içeren yasadışı geri itmeye maruz kalmışlardır. 7 farklı ülkenin gazetecileri tarafından yürütülen ve yaklaşık 8 ay süren araştırma neticesinde, mültecilerin ve göçmenlerin üniformalı ve bereler giyerek yüzlerini gizleyen Yunan 'özel birimleri' tarafından yasadışı yollarla Türkiye sınırına geri itildikleri ortaya çıkmıştır. Lighthouse Raporu olarak adlandırılan araştırma sonuçlarına göre, Mart 2020 sonrasında Yunanistan'da yaşandığı iddia edilen 635 geri itme olayının kamuya açık video görüntüleri toplanmış; incelenen video görüntülerinin 15'inde mültecilerin Ege kıyılarına ulaşmasını engelleyen maskeli kişilerin yer aldığı tespit edilmiştir. Türk Sahil Güvenlik

Komutanlığının kimliği tanımsız ve maskeli kişiler tarafından tekrar denize itilen 35 mülteciyi kurtardığını bildiren rapor, bereler giyerek yüzlerini gizleyenlerin Yunan sahil güvenlik birimlerinde görev yapan kişiler olduğunu ifade etmektedir (Al Jazeera, 2021). Benzer bir örnek Yunanistan'ın Midilli Adasında faaliyet gösteren 'Legal Centre Lesvos-LCL' isimli sivil toplum kuruluşunun, Ege Denizi üzerinden Yunanistan'a geçmek isteyen göçmenlerin Yunan güvenlik güçleri tarafından Türkiye kara sularına geri itilmeleri nedeniyle uğradıkları hak ihlali kapsamında Yunan devleti aleyhinde açtığı davadır. Davanın konusu 2020 yılı içerisinde yaklaşık 200 düzensiz göçmenin hava şartlarından dolayı batma tehlikesi geçiren bot ve teknelerini Yunan karasularına çektikten sonra 'maskeli' sahil güvenlik unsurlarının şiddetine maruz kalmaları ve küçük botlara tekrar bindirilerek Türk kara sularına itilmeleri üzerinedir (Euronews, 2021b).

Küresel salgın sürecinde (SARS Cov-2-19 pandemisinde) uygulanan hareketlilik kısıtlamaları, bazı göçmenler için büyük sorunlara neden olmuş ve sınırların kapatılmasına bağlı olarak güvenlik endişesi yeni bir boyut kazanmıştır. Pandeminin, menşe ülkelerden ayrılma, transit ve hedef ülkelere giriş, transit ve hedef ülkelerde kalma ve menşe ülkelere dönüş ile başlayarak uluslararası göç döngüsü boyunca göçmenleri olumsuz yönde etkileyen büyük bir istikrarsızlaştırıcı olduğu kanıtlanmış durumdadır (McAuliffe ve Triandafyllidou, 2021). Pandemi, kamu otoritelerinin düzensiz göçmenlere belirlenmiş hareketlilik türlerini önerdikleri veya hareketliliklerin resmi olmayan kanallara yönlendirilerek kitlelerin adeta hareketsizliğe zorlandığı bir dönem olmaktadır. Bu kapsamda alınan önlemlerin biçimi, etkinliği ve göreceli etkisi ülkelere bağlı olarak değişiklik göstermiştir.

Tarih	Yetkili Kurum
Menşe ülkelerinden ayrılma	Göçmenler, iş, eğitim veya aile birleşimi gibi planlı göç yolculuklarına çıkamadı. Sığınma talep eden veya istikrarsız ülkelerden başka bir şekilde ayrılma ihtiyacı duyan kişilerin ayrılmaları engellendi, bu da onları şiddet, istismar, zulüm ve/veya ölüm riskine maruz bıraktı.
Transit veya hedef ülkelere giriş	Kısıtlamalar kademeli olarak uygulandığı ve/veya güçlendirildiği için düzensiz göçmenler (mülteciler ve sığınmacılar dahil) transit ve hedef ülkelere giderek daha fazla ulaşamaz hale geldiler. Hasat mevsimlerinde tarım gibi belirli sektörlerde etkiler keskin bir şekilde hissedildi ve küresel gıda tedarik zincirleri bozuldu.
Transit ve hedef ülkelerde kalma	Pandeminin göçmenlerin yerleşikliği üzerindeki etkileri derin olmuştur. Özellikle sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine erişimi olmayanlar, mevcut işini kaybedenler bu süreçte yabancı düşmanı, ırkçılık ve farklı bahanelerle gözaltına alınma riskiyle de karşı karşıya kalmaya başlamışlardır. Ayrıca, kamplardaki ve kamp benzeri ortamlardaki mülteciler ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, fiziksel mesafeye ve diğer COVID enfeksiyon kontrol önlemlerine elverişli olmayan sıkışık ve kötü yaşam koşullarına tabi olmuşlardır.
Menşe ülkelere dönüş	Bazı ülkelerdeki sınır kapatma duyuruları, gelir veya sosyal korumaya erişim olmaksızın göç edilen ülkede mahsur kalma korkusuyla birleşerek gruplar halinde kaynak ülkeye dönüşe neden olmuştur. Bazı göçmenler için de geri dönememe, bulunulan ülkede mahsur kalınmasına neden olmuştur. Bazı Devletler toplu geri dönüş operasyonları uygulamışsa da, pek çok göçmenin geri dönüşleri sağlanamamış veya organize edilememiş; bu da göçmenleri risk altında bırakmıştır.

Kaynak: McAuliffe ve Triandafyllidou, 2021.

Pek çok insan için göç eylemi, özünde, istenmeyen durumdan kurtulma, zor koşullardan kaçış sürecidir. Kişi, kendi yaşam koşullarına bedenen ve ruhen dayanamadığı anlarda göç kararı vermekte ve ‘daha iyi’ olarak değerlendirdiği koşullara ulaşabilmek için rasyonel karar verme sürecinin ötesinde duygusal davranışlar sergilemekte ve bu durum da onu, ailesini ve çevresini tehlikeye atabilmektedir. “İnsanlar, daha iyi bir yaşam umudu ile yasa dışı, tehlikeli ve zorlu yolculukları göze almakta, bu yolculuklarda ve gittikleri yeni yerlerde ve ülkelerde zor durumlarından faydalanmak isteyen çeşitli suç örgütlerinin eline düşerek, kölelik, fuhuş, zorla çalıştırma ve organ ticareti gibi çeşitli suçlara konu olabilmektedirler” (Korkmaz, 2021, s. 161). Düzensiz göçmenlik dinamiğinin yasadışı eylemlere yönelmesinin kolaylığı, bu durumu fırsata çevirmek isteyen suç organizasyonlarına zemin hazırlamaktadır. Göçmenlerin hedeflerine ulaşmak için her türden zorluğa katlanma eğilimi sergilemeleri, ellerinde kalan son paranın da yasadışı yolculuk için farklı yöntemler kullanılarak ve adeta gasp edilerek alınmasına ve insanlık onuruyla bağdaşmayacak biçimlerde seyahat ettirilmelerine yol açmaktadır. Çok sayıda göçmen bu seyahat sürecinde ölmekte ya da yaralanmakta; birçok defasında ise göçmenler ‘hedef ülke’ yerine başka bir ülkeye götürülmekte ya da göç yollarının üzerinde bulunan ‘transit ülke’lerden birinde terk edilmektedirler.

Yasadışı göç eyleminin ve göçmen kaçakçılığının ülkeler arası niteliği, birden fazla devleti ve daha genel çerçevede uluslararası toplumu etkilemesi nedeniyle ulusal mevzuatların dışında yasadışı göçmenlik ile mücadele edilmesini sağlayacak uluslararası hukuk belgeleri de kabul edilmiştir. Bu kapsamda 4 Kasım 1950 tarihinde Roma’da imzalanan Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme ile bu sözleşmeye getirilen Ek Protokoller göç sürecine ilişkin ilk referans noktası olmuştur. Kişinin yaşam hakkını, kölelik ve zorla çalıştırma yasağını, özgürlük ve güvenlik hakkını tanımlayan sözleşmeye getirilen 16.09.1963 tarihli Ek 4. Protokol ile serbest dolaşım özgürlüğü, vatandaşların sınır dışı edilme yasağı ve yabancıların topluca sınır dışı edilme yasağı hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda Ek 4. Protokol 2. maddesi “1- Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir. 2- Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeye terk etmekte serbesttir. 3- Bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir 4- Bu maddenin 1. fıkrasında sayılan haklar, belli yerlerde, yasayla konmuş ve demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği sınırlamalara tabi tutulabilir” hükmü ile serbest dolaşım özgürlüğünü, 3. maddesi “1- Hiç kimse, tek başına ya da toplu olarak, uyuşuk bulduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemez. 2- Hiç kimse, uyuşuk bulduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz” hükmü ile vatandaşların sınır dışı edilme yasağını ve 4. maddesi de “Yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi yasaktır” hükmü ile yabancıların sınır dışı edilme yasağını düzenlemektedir. Yine sözleşmeye getirilen 22.11.1984 tarihli Ek 7. Protokolün 1. maddesindeki “1- Bir devletin ülkesinde kurallara uygun olarak ikamet eden bir yabancı, yasaya uygun şekilde verilmiş bir kararın uygulanması dışında sınır dışı edilemez ve bu durumda bir kimse, a) sınır dışı edilmesine karşı gerekçeler öne sürebilme, b) durumu nu yeniden inceletme, c) yukarıdaki amaçlarla, yetkili bir merci önünde veya bu merci tarafından tayin edilecek biri ya da birileri önünde kendini temsil ettirme hakkını haiz olacaktır. 2- Sınır dışı edilme kamu düzeni yararı ya da ulusal güvenlik nedenleri açısından gerektiği hallerde, bir yabancı yukarıdaki 1. maddenin a, b ve c bentlerinde öngörülen haklarını kullanmadan sınır dışı edilebilir” hükmü ile de yabancıların sınır dışı edilmelerine ilişkin usul güvenceleri getirilmiştir.

Benzer biçimde göçmenlerin haklarını uluslararası düzeyde koruyan diğer metinler ise 1951 yılında Cenevre’de imzaya açılan ve Türkiye tarafından 359 sayılı Kanun ile uygun bulunarak 05.09.1961 tarih ve 10898 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak kabul edilen ‘Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme’ ile 1967 tarihli Ek Protokol;1990 yılında Birleşmiş Milletlerce imzaya açılan ve 4662 sayılı

Kanun ile uygun görüldüğü bildirilip 2001 yılında TBMM’de onaylanarak ulusal mevzuatımıza entegre edilen ‘Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme’ ile 2000 yılında imzaya açılan ve Türkiye tarafından 4800 sayılı Kanun ile onaylanarak 30.01.2003 tarihinde yürürlüğe giren ‘Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ ve ‘Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol’ ile ‘Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol’dür. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni zaman ve coğrafya sınırlaması çekinceleriyle imzalamıştır. “Buna göre Türkiye, 1 Ocak 1951’den önce Avrupa’dan Türkiye’ye iltica etmek isteyen yabancıları mülteci olarak kabul etmektedir. Daha sonra Türkiye 1967 tarihli Ek Protokol’ü onaylarken zamana ilişkin sınırlamadan vazgeçmiş ancak coğrafya ile ilgili sınırlamayı korumuştur. Buna göre Türkiye’de sadece zaman sınırlaması olmaksızın Avrupa’dan gelen kişiler mülteci olarak kabul edilmektedir. Türkiye, böylece Avrupa dışında gerçekleşen olaylar nedeni ile sığınma talep edenlere Sözleşme uyarınca mülteci statüsü verme zorunluluğu altında değildir” (Saçlı, 2019’dan aktaran Korkmaz, 2021, s. 166). Ülkemiz hukuk mevzuatını etkileyen bir diğer uluslararası düzenleme ise ‘Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin Ek Protokol’leri olmuştur. Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol’ün 3. maddesinde göçmen kaçakçılığı “doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikametgah sahibi olmadığı bir Taraf Devlete yasadışı girişinin temini”, yasadışı giriş “giriş yapılan devletin yasal giriş için gerekli şartlarına uymaksızın, sınırı geçmek”, sahte seyahat veya kimlik belgesi “(i) seyahat veya kimlik belgesini bir devlet adına yapmaya veya düzenlemeye kanunen yetkili bir kişi veya kurum dışında, herhangi bir kişi tarafından herhangi bir şekilde maddi olarak sahte bir biçimde yapılmış veya değiştirilmiş ya da, (ii) usulüne uyulmadan çıkarılmış veya aldatma, yolsuzluk veya baskı yoluyla veya yasadışı başka bir biçimde elde edilmiş ya da, (iii) gerçek hamili dışında bir kişi tarafından kullanılan, herhangi bir seyahat veya kimlik belgesi” ve gemi “bir devlet tarafından sahip olunan veya işletilen ve kullanımı sırasında hükümetin ticari olmayan hizmetlerinde bulunan gemiler, yüzer hizmet araçları ve savaş gemileri hariç, su kesimi olmayan tekne ve deniz uçakları dahil olmak üzere, su üzerindeki taşımacılıkta kullanılan veya kullanılmaya müsait her çeşit yüzer araç” şeklinde tanımlanmış ve Türk Ceza Hukuku’nda göçmen kaçakçılığı suçu bu doğrultuda yeniden düzenlenmiştir. Özellikle Ek Protokol’ün 5. maddesi, göçmenlerin protokolde suç sayılan eylemlerin konusu olmalarından dolayı cezai kovuşturmayla tabi tutulmayacaklarını belirterek cezalandırılacak tarafı açıkça göstermektedir. Bu doğrultuda Türk Ceza Kanunu’nun ‘Özel Hükümler’ başlıklı ikinci kitabının birinci kısmında ‘Uluslararası Suçlar’ başlığı altındaki konular (soykırım, insanlığa karşı suçlar ve bunun için örgütlenme) bir araya getirilmiş; göçmen kaçakçılığı da bu kapsamda değerlendirilmiştir. Kanunun ‘göçmen kaçakçılığı’ başlıklı 79. maddesinde “(1) Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan; a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkan sağlayan, b) Türk vatandaşı veya yabancıyı yurt dışına çıkmasına imkan sağlayan, kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve bin günden onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. (Ek cümle: 22/7/2010-6008/6 md.) Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur. (2) (Ek fıkra: 22/7/2010-6008/6 md.) Suçun, mağdurların; a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturması, b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi, hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır. (3) (Değişik:6/12/2019-7196/56 md.) Bu suçun; birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde verilecek ceza yarısına kadar, bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde verilecek ceza yarısından bir katına kadar artırılır. (4) Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur” düzenlemesi ile suçu oluşturan eylemleri gerçekleştirenlere verilecek cezalar belirlenmiştir.

Göçmen kaçakçılığı suçu ile salt ülkelerin sınır güvenlikleri tehlikeye düşmemekte ya da ülkeye giriş çıkış ile ülkede kalmaya yönelik kurallar ihlal edilmemektedir. Bunun dışında farklı hukuki süreçleri de harekete geçirmektedir. Göçmenlerin 'hedef' ya da 'transit' ülkede kamu düzenini sarsacak suçlara karışma oranları düşük kalmakla birlikte, kaçak olarak geldikleri ülkenin çok farklı sektörlerinde sigortasız ve düşük ücretle çalıştıkları için vergi kaybına ve işsizliğin artmasına neden olmaktadır. Göçmen kaçakçılığının ve insan ticaretinin neden olduğu bir diğer sorun ise yasa dışı yollardan yapılan geçişlerde güvenlik güçlerinin müdahalelerinin ülkeler arasında politik gerilime yol açması ve göçmenlerin geri gönderilmesi nedeniyle ülkeler arası hukuki düzenlemelerde sorunlar açığa çıkarmasıdır. Düzensiz göç hareketlerinde bir ülkeden diğerine geçiş yaya olarak ya da insani yolculuğa elverişsiz olan kamyonlar, konteynırlar ya da botlar ile gerçekleştirilmektedir. Çok sıkışık, dar ve aşırı kalabalık ortamlarda, havasız, uykusuz, susuz ve gıdasız koşullarda taşınan göçmenler 'onur kırıcı bir muameleye' maruz kalmaktadırlar. Özellikle deniz yoluyla yapılan göçmen kaçakçılığında adeta birer 'eşya' imişcesine taşınan insanların sıklıkla yaralandığı ya da botlardan düşerek boğulup öldükleri görülmektedir. Bu durum göçmenlerin vücut bütünlüklerine ve yaşama haklarına yönelik bir suçun somutlaşmasına neden olmaktadır. Doktrinde, göçmen kaçakçılığı suçu ile bir yandan ulusal ekonomik düzene, uluslararası toplum düzenine, kamu düzenine ve kamu güvenliğine ilişkin toplumsal hukuki yararlar ihlal edilirken diğer yandan da yaşama hakkı, vücut bütünlüğü hakkı, mülkiyet hakkı, kişi özgürlüğü hakkı ve insanlık onuruna ilişkin bireysel hukuki yararların ihlal edildiği vurgulanmaktadır.

Ülkemizde göçmen kaçakçılığı ile mücadeleyle ilgili kurumsal yapı 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 522. maddesinin 1. fıkrasına 13.09.2018 tarihinde eklenen (h) bendi ile "Türkiye'nin yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlemek, koordinasyonunu ve uygulanmasını takip etmekle görevli olup İçişleri Bakanının başkanlığında, İçişleri Bakanlığınca belirlenecek bakanlık ve kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşan" Göç Kurulu'nun koordinasyonunda, Göç İdaresi Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı Asayiş Başkanlığı Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Dairesi, Emniyet Genel Müdürlüğü Göçmen Kaçakçılığıyla Mücadele ve Hudut Kapıları Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığından oluşmaktadır. Gerek bağımsız gerekse gerçekleştirdikleri ortak operasyonlarla göçmen kaçakçılığı girişimlerinin önlenmesi, suç işleyenlerin yakalanması ve organize suç girişimlerinin engellenmesi yönünde yoğun bir faaliyet gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Sahil Güvenlik Komutanlığı Türkiye'yi deniz yolu ile terk etmeye çalışan düzensiz göçmenlerin botlarını kurtarmaya yönelik 2020 yılında 624, 2021 yılında 848 operasyon gerçekleştirmiş; bu operasyonlarda yıllar bazında 19.570 ve 23.676 düzensiz göçmenin hayatı kurtarılırken, 2020 yılında 37 göçmenin 2021 yılında da 15 göçmenin boğularak hayatını kaybettiği tespit edilmiştir (SG, 2022).

Sonuç

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Soğuk Savaş ve 11 Eylül terörist saldırısı gibi küresel jeopolitiği etkileyen olaylar sonrasında topyekün dönmüş göç dinamiklerinin corona virüs (SARS Cov-2-19) pandemisi sonrasında da yeni bir biçim kazanacağını öne sürmek hiç de mantıksız değildir! Pandemi sürecine ilişkin yeni veri, kanıt ve analizler açığa çıktıkça teorik tartışma çerçevesi olgunlaşmakta ve uzun dönemli göç pratiklerindeki değişimi kavramamız kolaylaşmaktadır. Bu dönemde gerek devletler tarafından izlenen politikaların gerekse devlet dışı aktörlerin stratejilerinin irdelenmesi ve her ikisinin de sonuçlarının analiz edilmesiyle birlikte insanların önümüzdeki dönemde neden ve nasıl göç edeceklerine ilişkin sorulara yanıt verilmesi kolaylaşacaktır. 2000 yılında 173 milyon olan göçmen sayısının % 62 oranında artış ile 2021 yılında 281 milyona çıkmış olması dünya genelinde insan hareketliliğinin arttığı bir süreç içerisinde olduğunu; küresel iklim değişimi, uluslararası terör eylemleri, salgın hastalıklar, jeopolitik gerilimler, bölgesel kıtlıklar ve kitlesel açlıklar gibi güncel olaylar ile savaş, iç savaş, etnik şiddet, kültürel ayrımcılık, politik baskı, ekonomik buhran, depresyon, sel ve felaketler gibi gelenekselleş-

miş sorunların insanları yer değiştirmeye yönelttiğini; göç kararının bireysel talepler (hayaller, umutlar, beklentiler) ile sosyal beceriler (göç edilen kültüre adaptasyon, teknoloji kullanım yatkınlığı, dil öğrenme ve kullanma kapasitesi, insan ilişkilerinde empati) arasındaki gerilime bağlı olarak başarılı ya da başarısız sonuçlar (göç sürecini etkin biçimde yöneterek hedefe varma; hareketlilik arzusunun yetersizliğine bağlı olarak bulunduğu yerde kalma; sürecin belli bir aşamasında yeterli ısrar ve azmi gösteremeyerek kaynağa geri dönme; özlemlerinin peşinden gitmekle birlikte kendini tehlikeli durumlarda bulma, yaralanma, hatta canını kaybetme) doğurduğunu bizlere göstermektedir. Pandemi, geri dönüş hareketliliklerinin de hedefe doğru yönelme kadar etkili bir göç eylemi ya da düşüncesi olduğunu hatırlatmaktadır. Özellikle virüsün yayılım hızının arttığı dönemlerde, ülke içerisinde kentsel alanlardan kırsal alanlara doğru insan hareketlilikleri ile daha yalıtılmış coğrafyalarda iş, konut ya da sektör değişiklikleri olağan hale gelmiştir. Bu periyotta yetersiz fiziki koşullarda, aşırı kalabalık ve sıhhi hijyen şartlarının bulunmadığı ortamlarda, **maske ve diğer kişisel koruyucu ekipmanlara erişim eksiklikleri altında göçmen barınma merkezlerinde**, mülteci kamplarında ya da yoksul kentsel bölgelerde ikamet eden düzensiz göçmenlerin virüs yayılımını ivmelenme riski sergiledikleri de ifade edilebilecektir. Süreç içerisinde, ülkeye yakın dönemde gelmiş göçmenler açısından yüksek risk içeren metropollerde yaşamak güçleşmekte ve küresel salgınlar, düzensiz göçmen akışında duraklamalara, hatta zaman zaman geri dönüşleri başlatmaya bile yol açmaktadır: “Bu dönemlerde, geri dönüş, yerinde kalma imkânına sahip olmayan çok sayıda göçmen için mevcut tek seçenek olarak görülebilir. Bu bağlamda pandemiden etkilenen göçmenler, çoğunlukla çatışma ve afetler nedeniyle hedef ülkeye gelmiş risk altındaki göçmenleri tanımlamak için kullanılan ‘krizdeki göçmenler’ kategorisine girmektedir” (Martin ve Bergmann, 2021, s. 672). Ancak küresel salgının neden olduğu kısıtlamaların ve kısıtlı kaynaklarını hedef ülkeye ulaşmak için harcayan göçmenlerin yeni bir hareketlilik için yeterli ekonomik güce sahip olamamalarının geri dönüş yollarını da kapayabileceği unutulmamalıdır. Afganistan’da 2020 yılı içerisinde yaşanmaya başlayan politik krizden kaçarak İran’a geçen 100.000’den fazla düzensiz göçmenin, virüsün İran’da çok hızlı yayılması nedeniyle bulaşıcı hastalıklarla başa çıkma kapasitesi daha düşük olan Afganistan’a geri dönmelerinin, pandemi bağlamındaki geri dönme pratiklerine örnek olarak gösterilmesi mümkündür.

Mart 2020’de Dünya Sağlık Örgütü (WHO)’nce küresel salgın olarak ilan edilen corona virüs (SARS Cov-2-19) pandemisi, dünya genelinde 5 milyonu aşan ölü sayısı ile halen devam eden bir küresel krizi açığa çıkarmış durumdadır. Yaşanan makro kriz insan hareketliliklerini yavaşlatır, hatta durdururken; deneyimledikleri mikro ve mezo krizler nedeniyle kitleler halinde düzensiz göç yollarına düşen insanların bu durumdan daha radikal biçimde etkilenecekleri açıktır. Dünya göç yolları içerisinde en köklü tarihsel geçmişe sahip olan Akdeniz üzerindeki hareketliliklerin de pandemiden etkilenmemesi olanaksızdır. Pandemi, kamu otoritelerinin kararları doğrultusunda ülkelerin kolluk güçlerinin kısıtlayıcı tedbirleri artırmalarına, düzensiz göç hareketlerinin durdurulmasına, sınır güvenliğine yönelik yeni tedbirler getirilmesine ve de özellikle deniz yolundan hedeflerine yönelen düzensiz göçmenlerin daha yüksek riskli girişimlerde bulunmalarına neden olmuştur. Pandemi süreci hiçbir tereddütte yer vermeyecek biçimde bizlere, krizlerin ancak yerleşikler ile göçmenlerin yardımlaşmasına dayalı eylemler sergilenmesiyle aşılabileceğini göstermekte; krizin küresel tehditten çok gerek insanlık gerekse de milletler için bir işbirliği fırsatı olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, C. G. ve Poutvaara, P. (2021). 'Refugees' and irregular migrants' self-selection into Europe. *Journal of Development Economics*, Vol. 152. doi:10.1016/j.deveco.2021.102681
- Al Jazeera (2021). Croatia, Greece, Romania illegally pushing refugees back: Report. <https://www.aljazeera.com/news/2021/10/7/croatia-greece-romania-illegal-pushbacks-borders>
- Anadolu Ajansı-AA (2021). İçişleri Bakanı Soylu: Frontex yüzyılımızın kara kurumudur. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/icisleri-bakani-soylu-frontex-yuzyilimizin-kara-kurumudur-2460313>
- Bauer, W. (2018). Denize Gömülenler: Suriyelilerle Avrupa Yolunda. (Çev.) S. Turhan. İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- Bilgin, A. A. (2017). Göçmenlere Yönelik Deniz Operasyonlarında Frontex'in Müdahale Yetkisinin Uluslararası Hukuk Kapsamında Değerlendirilmesi. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7 (2), 55-82.
- Byrne, M. (2021). On the Streets of Paris: The Experience of Displaced Migrants and Refugees. *Social Sciences*, 10 (130). doi: 10.3390/socsci10040130.
- Cortinovis, R. (2021). Pushbacks and lack of accountability at the Greek-Turkish borders. CEPS Paper in Liberty and Security in Europe. https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2021/02/LSE2021-01_Pushbacks-and-lack-of-accountability-at-the-Greek-Turkish-border.pdf
- Elbe, S. (2017). Sağlık ve Güvenlik. A. Collins (Ed.), *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları* (s. 334-345) içinde. (Çev.) N. Uslu. Ankara: Röle Akademik Yayıncılık.
- Ertem, M. ve Keklik, K. (2019). Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Hizmetleri Sunum İlkeleri. Y. Pekşen, F. Kara, M. Toptaş vd. (Ed.), *Göç ve Sağlık* (s. 54-62) içinde. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Euronews (2021a) Ege'de Türkiye'ye itilen göçmenler: Frontex aklanırken iddialar yanıtsız kaldı. <https://tr.euronews.com/2021/03/04/ege-de-turkiye-ye-itilen-gocmenler-frontex-aklan-rken-iddialar-yan-ts-z-kald>
- Euronews. (2021b). Yunanistan aleyhinde Ege'de geri itme operasyonları için AIHM'de dava açıldı. <https://tr.euronews.com/2021/04/27/yunanistan-aleyhinde-ege-de-geri-itme-operasyonlar-icin-aihm-de-dava-ac-ld>
- EU Agency for Fundamental Rights-FRA. (2020). Migration: Fundamental Rights Issues At Land Borders. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-land-borders-report_en.pdf
- Frontex. (2021a). Migratory situation at EU's borders in September: Increase on the Central Mediterranean and Western Balkan routes. <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/migratory-situation-at-eu-s-borders-in-september-increase-on-the-central-mediterranean-and-western-balkan-routes-RZRnEH>
- Frontex. (2021b). Irregular migration into EU last year lowest since 2013 due to COVID-19. <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/irregular-migration-into-eu-last-year-lowest-since-2013-due-to-covid-19-j34zp2>
- Frontex. (2021c). Frontex 2020 In Brief. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Geddes, A. ve Hadj-Abdou, L. (2018). Changing the path? EU migration governance after the 'Arap spring'. *Mediterranean Politics*, 23 (1), 142-160, doi: 10.1080/13629395.2017.1358904.
- Göç İdaresi Başkanlığı – GİB. (2022). Düzensiz Göç İstatistikleri. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>.

- ICAO (2022). Effects of Novel Coronavirus (COVID-19) on Civil Aviation: Economic Impact Analysis. https://www.icao.int/sustainability/Documents/Covid-19/ICAO_coronavirus_Econ_Impact.pdf
- Infomigrants. (2018). Pushbacks on Spain's southern border. <https://www.infomigrants.net/en/post/7866/pushbacks-on-spains-southern-border>
- IOM (2019). Göç Terimleri Sözlüğü. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları No: 31. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- Karadağ, S. (2019). Extraterritoriality of European borders to Turkey: an implementation perspective of counteractive strategies. *Comparative Migration Studies*, 7 (12), doi:10.1186/s40878-019-0113-y
- Kassar, H. ve Dourgnon, P. (2014). The Big Crossing: Illegal Boat Migrants in the Mediterranean. *European Journal of Public Health*, 24 (1), 11-15, doi:10.1093/eurpub/cku099
- Korkmaz, İ. (2021). Göçmen Kaçakçılığı Suçu. V. Öngel, S. Boğa ve H.S. Tatlı (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Göç* (s. 159-189) içinde. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Köksal, T. D. (2020). Avrupa Birliği Sınırlarının Korunması Yolu Olarak 'Geri İtmeler' ve Pandemi Sonrası İçin Değerlendirme. *Euro Politika*, 4 (2), 125-140.
- Last, T. (2017). Who is the 'Boat Migrant'? Challenging the Anonymity of Death by Border-Sea. V. Moreno-Lax, E. Papastavridis (Eds.), 'Boat Refugees' and Migrants at Sea: A Comprehensive Approach (p. 79-116) in. Leiden: Brill Nijhoff.
- Martin, S. ve Bergmann, J. (2021). (Im)mobility in the Age of COVID-19. *International Migration Review*, 55 (3), 660-687.
- McAuliffe, M. ve Triandafyllidou, A. (eds.) (2021). *World Migration Report 2022*. Geneva: International Organization for Migration (IOM) Publishing.
- Missing Migrant Project – MMP. (2021). International Organization for Migration (IOM) Missing Migrants Project. <https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean>.
- Özdemir, Ö. ve Tellan, T. (2021). Değişen Güvenlik Stratejisinde Sağlık ve Küresel Salgınlar. M. Bulut, İ. H. Demircioğlu, T. Avaner vd. (Ed.) *İstihbarat ve Güvenlik Üzerine Çalışmalar* (s. 207-219) içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pawelczyk, M. (2015). Frontex-The Only Organisation that Fights for Europe Against Illegal Immigrants. *Security and Defence Quarterly*, 8 (3): 69–80. doi:10.5604/23008741.1189411
- Refugee Statistics - RS (2021). <https://www.macrotrends.net/countries/~/refugee-statistics>.
- SG (2013). *Dünya Sahil Güvenlik Teşkilatları*. İstanbul: T.C. Sahil Güvenlik Komutanlığı Yayınları.
- SG (2021a). T.C. İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı 2020 Yılı İdare Faaliyet Raporu <https://www.sg.gov.tr/kurumlar/sg.gov.tr/komutanlik/yayinlar/2020-Yili-Idare-Faaliyet-Raporu.pdf>
- SG (2021b). T.C. İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı Stratejik Plan 2019-2023. https://www.sg.gov.tr/kurumlar/sg.gov.tr/komutanlik/yayinlar/SahilGuvencilik_StratejikPlan27082021.pdf
- SG (2022). T.C. İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı Düzensiz Göç İstatistikleri. <https://www.sg.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikleri>.
- Statista. (2021a). Migrant arrivals in Italy 2014-2021. <https://www.statista.com/statistics/623514/migrant-arrivals-to-italy/#:~:text=From%20January%20to%20November%202021,2016%20at%20181%20thousand%20individuals>

Statista. (2021b). Number of foreigners entering Spanish territory by sea without authorization between 1999 and 2021. <https://www.statista.com/statistics/1187510/irregular-immigrants-arriving-in-spain-by-sea/#:~:text=According%20to%20the%20source,%20the,be%20approximately%2040%2C100%20in%202021.>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR. (2022). Most common nationalities of Mediterranean sea and land arrivals. Operational Data Portal. <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>

UN Human Rights Council. (2021). Report on means to address the human rights impact of pushbacks of migrants on land and at sea. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/A_HRC_47_30_E.pdf.

VU (2021). Deaths at the Borders of Southern Europe. Human Costs of Border Control. Vrije Universiteit Amsterdam. <http://www.borderdeaths.org>